

HVA ER EN "UTILBØRLIG FORDEL"?

Om de nye korrupsjonsbestemmelsene i straffeloven §§ 276a-c

Kandidatnr: 258

Veileder: Roar Østby

Leveringsfrist: 25. november 2004

Til sammen 17585 ord

Dato: 25. november 2004

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	PROBLEMSTILLING, AKTUALITET OG VIDERE OPPLEGG	1
1.2	AVGRENSNING	2
<u>2</u>	<u>BEGREPSAVKLARINGER</u>	<u>4</u>
2.1	KORRUPSJON	4
2.2	SMØRING	5
2.3	"KICK-BACKS"	6
<u>3</u>	<u>RETTSKILDER</u>	<u>7</u>
3.1	LOVTEKST	7
3.2	INTERNASJONALE KONVENSJONER	9
3.3	ANDRE STATERS PRAKSIS	10
3.4	PRIVATES PRAKSIS	10
<u>4</u>	<u>FORDELSBEGREPET</u>	<u>11</u>
4.1	INNLEDNING	11
4.2	MÅ FORDELEN HA ØKONOMISK VERDI?	12
4.2.1	FORARBEIDENE OG KORRUPSJONSKONVENSJONENE	12
4.2.2	DEN TIDLIGERE RETTSTILSTANDEN	13
4.3	MÅ MOTTAKEREN BLI TILFØRT EN POSITIV VERDI?	15
4.4	OBJEKTIV ELLER SUBJEKTIV NORM?	16
4.5	MÅ DET OPPSTILLES ET KVALITATIVT MINSTEKRAV?	17
4.5.1	FORARBEIDER OG KORRUPSJONSKONVENSJONENE	17
4.5.2	JURIDISK TEORI	18
4.5.3	ULIKE KRITERIER FOR KVALITATIV MINSTESTANDARD	18
4.6	KONKLUSJON - HVA UTGJØR EN "FORDEL"?	21

<u>5</u>	<u>HVA ER "UTILBØRLIG"?</u>	<u>22</u>
5.1	INNLEDNING	22
5.2	RETTLIG STANDARD / RETTSSTRIDSRESERVASJON	23
5.3	LEGISLATIVE HENSYN	25
5.4	NÆRMERE OM UTILBØRLIGHETSKRAVET	26
5.4.1	FORARBEIDENE	26
5.4.2	TOLKINGSMOMENTER OMTALT I FORARBEIDENE	27
5.4.3	INTERNASJONALE KONVENSJONER	28
5.5	MOTIVET FOR YTELSEN	29
5.5.1	INNLEDNING	29
5.5.2	YTELSER SOM MOTTAKEREN HAR KRAV PÅ	30
5.5.3	FORDELER MOTTAKEREN HAR RETT TIL Å MOTTA	32
5.5.3.1	Personlige merkedager, høytider og lignende	32
5.5.3.2	Reklamemateriell og lignende	33
5.5.3.3	Representasjon og kontakt med forretningsforbindelser	34
5.5.3.4	Påskjønnelse for utført arbeid	38
5.6	YTELSENS ART OG VERDI	38
5.7	ULIKE TERSKLER FOR UTILBØRLIGHET	40
5.8	INTERNE INSTRUKSER, ARBEIDSAVTALER, PRAKSIS OG SEDVANER	43
5.9	GRADEN AV ÅPENHET	46
5.10	ØVRIGE OMSTENDIGHETER	49
5.11	BESTIKKELSE AV UTENLANDSKE OFFENTLIGE TJENESTEMENN	50
<u>6</u>	<u>ULOVLIG PÅVIRKNINGSHANDEL</u>	<u>52</u>
6.1	HVA ER PÅVIRKNINGSHANDEL?	52
6.2	OM VEDTAGELSEN AV § 276C	52
6.3	UTILBØRLIGHETSVURDERINGA	53
<u>7</u>	<u>AVSLUTNING</u>	<u>57</u>
<u>8</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>60</u>

1 Innledning

1.1 Problemstilling, aktualitet og videre opplegg

Problemstillinga for denne oppgaven er å gjøre rede for den rettslige standarden ”utilbørlig fordel” i straffeloven 22. mai 1902 nr. 10 (strl.) §§ 276a og 276c.

Bestemmelsene ble vedtatt 4. juli 2003 og retter seg mot korrupsjon både i privat og offentlig sektor.

Begrepet ”utilbørlig fordel” er en rettslig standard og gir ikke selv noen konkret veiledning for hvor grensa går mellom straffrie gaver og fordeler og straffbare bestikkelser eller smøring. Dette er et problem for både håndhevelse og etterlevelse. Siden korrupsjonsbestemmelsene er nye, foreligger det ingen rettspraksis som gir noen nærmere avklaring på dette spørsmålet. Formålet med denne oppgaven er å forsøke å klargjøre hvor grensa går mellom straffrie og straffbare fordeler.

Det antas at korrupsjon er lite utbredt i Norge i forhold til mange andre land. Samtidig blir Norge ansett som det mest korrupte landet i Norden.¹ De senere årene har det også blitt avdekket omfattende korrupsjonssaker her til lands. Rt. 1995 s. 1536, Rt. 1996 s. 1111, Unicef-saken (Borgarting lagmannsrett, LB-2002-01322), Rt. 2001 s. 227 og den såkalte Horton-saken (se kapittel 6), er alle eksempler på alvorlige korrupsjonsforbrytelser. Korrupsjon er altså ikke et fenomen som bare forekommer i andre land.

Korrupsjonens omfang her i landet vet man imidlertid lite om. Dette skyldes for det første at dette er en form for kriminalitet som er vanskelig å avdekke. Den som blir skadelidende av korrupsjonshandlinger vet ofte ikke om det selv, derfor blir få slike

---

¹ Jf. Transparency International Global Corruption Report 2004.

handlinger anmeldt til politiet. De involverte i ei korrupsjonshandling er interessert i å holde forholdet skjult. Og dersom korrupsjon oppdages, ønsker ofte den som er skadelidende å holde forholdet unna rettsapparatet. Offentlighet rundt forholdet kan oppleves som enda mer skadelig for den fornærmede; det kan komme fram opplysninger som gjør at tilliten til bedriften eller foretaket svekkes. Derfor løses ofte korrupsjonssaker internt i den organisasjonen som er rammet, for eksempel ved at den skyldige blir sagt opp og/eller må erstatte det tapet han har påført organisasjonen. For det andre har det vært vanskelig å føre statistikk over korrupsjonssaker på bakgrunn av den tidligere lovgivninga.² Dette vil bli lettere å gjennomføre med de nye korrupsjonsbestemmelsene.

Jeg vil først foreta ei avgrensning av oppgavens rammer. Videre vil jeg i kap. 2 gi begrepsavklaringer og i kap. 3 en oversikt over rettskildene. Fordelsbegrepet vil bli behandlet i kap. 4, utilbørighetsbegrepet i kap. 5. Ulovlig påvirkningshandel er tema for kap. 6. Kap. 7 inneholder avsluttende bemerkninger.

1.2 Avgrensning

Jeg vil i det følgende forsøke å gi ordene ”utilbørlig fordel” et mer konkret innhold. Uttrykket er brukt både i strl. § 276a og § 276c og jeg vil redegjøre ordenes nærmere innhold i relasjon til begge disse bestemmelsene.

Utilbørighetsnormen vil kunne variere alt etter som hvem som er mottakeren av fordelene. Jeg vil imidlertid ikke gå nærmere inn på hvem som omfattes av ”stilling, verv eller oppdrag” slik det er uttrykt både i § 276a og § 276c. Dette vil ikke ha betydning for redegjørelsen av standarden og det vil dessuten bli for omfattende for denne oppgavens rammer. Det samme gjelder den øvrige gjerningsbeskrivelsen i de to bestemmelsene. Hva som ligger i ordene ”krever, mottar eller aksepterer et tilbud” og

---

² Se pkt. 3.1.

”gir eller tilbyr” vil ikke bli behandlet her. Heller ikke de subjektive vilkårene for straff vil bli behandlet i denne oppgaven.

2 Begrepsavklaringer

2.1 Korrupsjon

Det foreligger ingen definisjon av ”korrupsjon” som det råder internasjonal enighet om. Fenomenet er forsøkt definert av flere, og beskrivelsen varierer med hvilket perspektiv som legges til grunn.

Europarådet har i Civil Law Convention on Corruption av 4. november 1999 art. 2 beskrevet korrupsjon som :

” requesting, offering, giving or accepting, directly or indirectly, a bribe or any other undue advantage or prospect thereof, which distorts the proper performance of any duty or behavior required of the recipient of the bribe, the undue advantage or the prospect thereof.”

I NOU 1991:11 Gransking av Oslo kommune – Rapport nr. 2, s. 207 er følgende definisjon gitt:

”en handling er korrupt dersom et medlem av en organisasjon – vanligvis et hierarki – benytter seg av sin beslutningsrett, sitt informasjonsmonopol eller andre av organisasjonens ressurser til fordel for et ikke-medlem og derigjennom mottar kontanter eller andre omsettbare økonomiske goder på en måte som enten er ulovlig eller strider mot organisasjonens egne regler og formål”.

I nordisk rettsteori har Cars (2001) beskrevet korrupsjon som ”ett medel att obehörigen inverka på besluts- och handlingsprocesser i samhället.”³ Dette er en definisjon som Stordrange (1995) slutter seg til.⁴

---

³ Jf. Cars, Mutbrott, bestickning och korruptiv marknadsföring, s. 16

⁴ Jf. Stordrange, Forbrytelser mot vårt økonomiske system, s. 89

Jeg finner det ikke nødvendig å ta stilling til hvilken definisjon som gir den mest hensiktsmessige beskrivelsen av korrupsjon. Eksemplene som er nevnt beskriver alle hovedtrekkene i korrupsjonshandlinger. Som en oppsummering kan jeg nevne ØKOKRIMs definisjon av begrepet:

”Korrupsjon kjennetegnes av:

- Misbruk av den makt som posisjonen i en organisasjon gir.
- Den som begår misbruket tilbys uberettigede fordeler (bestikkelser).
- Avtalen mellom de involverte er hemmelig.”⁵

Det har vært reist spørsmål om det må kreves at det er gitt en gjenytelse for at forholdet kan betegnes som korrupsjon. Høyesterett uttalte i den såkalte OBOS-saken (Rt. 1979 s. 1606) at begrepet ”innebærer etter min mening vanligvis også en beskyldning om at den personen som har mottatt fordelene, selv har opptrådt pliktstridig ved å yte gjengjeld”, s. 1613. OBOS-saken gjaldt injurier. En sentral problemstilling var om redaktøren av et tidsskrift hadde gjort seg skyldig i ærekrenkelser ved å beskyldte personer med sentrale stillinger i OBOS for korrupsjon når han ikke kunne bevise at personene hadde gitt noen motytelse for de fordelene de hadde mottatt. Høyesteretts uttalelse må derfor forstås på bakgrunn av at det i denne saken var av betydning å fastslå hvilken virkning det hadde overfor leserne at ordet ”korrupsjon” var brukt. For å besvare dette måtte Høyesterett finne ut hva som er den dagligdagse betydningen av uttrykket. Noen rettslig bindende definisjon var det ikke nødvendig å gi i denne saken. Dette understrekes av at førstevoterende sier at ordet *vanligvis* forstås slik at gjenytelse er gitt. Noe alminnelig krav om at mottakeren må ha gitt en gjenytelse kan derfor ikke oppstilles.

2.2 Smøring

Smøring innebærer en ensidig ytelse av en fordel. Formålet med ytelsen er et ønske om velvillig behandling i ettertid, jf. førstevoterendes uttalelse på s. 1613 i OBOS-saken

---

⁵ Se www.okokrim.no

som er nevnt under pkt. 2.1. Et eksempel på smøring er fabrikkieren som forut for behandlingen av en søknad om utslippstillatelser inviterer saksbehandleren ut på en bedre middag, spanderer en weekendtur, sender en flaske vin til saksbehandlerens hjem etc.

2.3 "Kick-backs"

Kick-backs er en korrupsjonsvariant som består i at en medarbeider forleder eller bistår til å forlede prinsipalen (arbeids- eller oppdragsgiveren) til å utbetale et beløp som prinsipalen ikke er skyldig og som medarbeideren selv tilegner seg helt eller delvis.⁶ Et eksempel på dette er Rt. 1993 s. 559 hvor en oppsynsmann i en kommune ble dømt etter strl. § 113. Han hadde attestert regninger for utført gartnerarbeid selv om han forsto at det forelå overfakturerings. Fra firmaet som hadde utført gartnerarbeidet mottok han så både penger, brennevin, en reise samt at firmaet betalte for noen tjenester oppsynsmannen fikk utført.

---

⁶ Jf. Stordrange, s. 94-95

3 Rettskilder

3.1 Lovtekst

De nye korrupsjonsbestemmelsene ble vedtatt 4. juli 2003. Forarbeidene til bestemmelsene er NOU 2002:22 En alminnelig straffebestemmelse mot korrupsjon, Ot.prp. nr. 78 2002-2003 Om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon) og Innst.O. nr. 105 2002-2003. Det er forholdsvis nye lovbestemmelser som er gjenstand for denne oppgaven. Dette medfører at det foreløpig ikke finnes noe rettspraksis som direkte angår strl. §§ 276a-c. Bestemmelsene har heller ikke blitt nærmere drøftet i juridisk litteratur. Det er med andre ord få rettskilder som direkte angår de nye korrupsjonsbestemmelsene. Av denne grunnen er forarbeidene av stor betydning for tolkinga av de nye bestemmelsene mot korrupsjon.

For enkelhets skyld vil jeg i oppgaven referere til ”nye” og ”gamle” korrupsjonsbestemmelser. Med nye korrupsjonsbestemmelser mener jeg bestemmelsene i strl. §§ 276a-c. Med gamle korrupsjonsbestemmelser mener jeg de bestemmelsene som rammet korrupsjonshandlinger forut for lovendringa.

Strl. § 276a lyder:

”For korrupsjon straffes den som

- a) for seg eller andre krever, mottar eller aksepterer et tilbud om en utilbørlig fordel i anledning av stilling, verv eller oppdrag, eller
  - b) gir eller tilbyr noen en utilbørlig fordel i anledning stilling, verv eller oppdrag.
- Med stilling, verv eller oppdrag i første ledd menes også stilling, verv eller oppdrag i utlandet.
Straffen for korrupsjon er bøter eller fengsel inntil 3 år. Medvirkning straffes på samme måte.”

§ 276b gjelder grov korrupsjon. § 276c gjelder påvirkningshandel og lyder:

”For påvirkningshandel straffes den som

a) for seg eller andre krever, mottar eller aksepterer et tilbud om en utilbørlig fordel for å påvirke utføringen av stilling, verv eller oppdrag, eller

b) gir eller tilbyr noen en utilbørlig fordel for å påvirke utføringen av stilling, verv eller oppdrag.

Med stilling, verv eller oppdrag i første ledd menes også stilling, verv eller oppdrag i utlandet.

Straffen for påvirkningshandel er bøter eller fengsel inntil 3 år. Medvirkning straffes på samme måte.”

De nye korrupsjonsbestemmelsene avløser et knippe andre bestemmelser. Det følger av forarbeidene at begrepet ”utilbørlig fordel” er ment å ramme de samme forholdene som tidligere ble omfattet av begrepene ”urætmessig Fordel” eller ”urettmessig vinning” i de tidligere bestemmelsene.⁷ Ordlyd, rettspraksis og teori angående disse bestemmelsene vil derfor være relevante rettskilder for tolkinga av strl. §§ 276a-c. Jeg vil derfor gi en kort oversikt over hvilke bestemmelser som rammet korrupsjon før 4. juli 2003.

Tidligere gjaldt det separate bestemmelser for korrupsjon innen offentlig og privat sektor. Strl. §§ 112 og 113 rettet seg mot tilfeller hvor en offentlig tjenestemann var den passive bestikkeren, den som mottok en bestikkelse. Korrupsjonsmiddelet var beskrevet som en ”uberettiget Fordel”. § 112 rettet seg mot tilfeller hvor tjenestemannen krevde eller mottok en uberettiget fordel. § 113 omhandlet tilfeller som ble dekket av § 112, men hvor tjenestemannen i tillegg gjorde seg skyldig i å foreta en pliktstridig handling eller hvor han forsøkte å tiltvinge seg fordelene ved å nekte å utføre en tjenestehandling. § 114 rettet seg særskilt mot dommere.

Den aktive bestikkeren, den som gir en bestikkelse, ble for tilfeller hvor bestikkelsen var rettet mot en offentlig tjenestemann rammet av strl. § 128.

---

⁷ Jf. Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 55.

§§ 112-114 ble opphevet ved vedtakelsen av de nye korrupsjonsbestemmelsene. § 128 ble endret, slik at den i dag bare rammer den som forsøker å påvirke en offentlig tjenestemann ved trusler.

For korrupsjon i privat sektor var det strl. § 275 som ble benyttet. Bestemmelsen angår utroskap og omfatter ikke bare korrupsjonstilfeller, men også andre tilfeller hvor en som styrer eller har tilsyn med en annens anliggender handler mot sin prinsipals interesser. Bestemmelsen ble ikke opphevet ved lovendringa, men det ble gjort en endring i bestemmelsens tredje ledd. Endringa medfører at § 275 ikke kommer til anvendelse dersom handlinga også rammes av § 276a, jf. § 276b.

§ 275 retter seg bare mot de som har en viss selvstendighet i forholdet til sin prinsipal. Men det er ikke bare personer i en slik stilling som kan være involvert i korrupsjonshandlinger. Strl. § 405b rettet seg derfor mot ansatte eller de som opptrådte som fullmektiger for en annen. Bestemmelsen gjorde det straffbart for denne personkretsen å motta gave eller annen fordel uten prinsipalens kunnskap. Markedsføringsloven 16. juni 1972 nr. 47 (mfl.) § 6 rettet seg mot den aktive parten i forhold som ble rammet av strl. § 405b. Ingen av disse bestemmelsene kom til å spille noen stor rolle i praksis. Begge paragrafene ble opphevet ved vedtagelsen av de nye korrupsjonsbestemmelsene.

3.2 Internasjonale konvensjoner

De nye korrupsjonsbestemmelsene ble vedtatt som en følge av at Norge ratifiserte to konvensjoner mot korrupsjon; OECD-konvensjonen om korrupsjon av 21. desember 1997 og Europarådets korrupsjonskonvensjon av 29. januar 1999. Man foretok altså en lovendring med sikte på å bringe intern rett i samsvar med våre folkerettslige forpliktelser. Disse konvensjonene er dermed relevante rettskilder for tolkinga av de nye bestemmelsene.

3.3 Andre staters praksis

Legalitetsprinsippet krever at det må foreligge et tilstrekkelig klart og entydig internt straffebud for at det skal kunne reageres med straff. Dette innebærer at utenlandsk rett ikke har avgjørende betydning for tolkinga av norske bestemmelser. Men rettskildegrunnlaget i forhold til de nye korrupsjonsbestemmelsene i intern norsk rett er tynt. Da er det nærliggende å se til andre land for å se hvordan de håndterer korrupsjonstilfeller. Norge har mye til felles med Sverige og Danmark, både kulturelt og historisk. Det foreligger også en del rettspraksis fra disse landene som tjener som gode illustrasjoner for problemstillinga til denne oppgaven. Jeg har derfor benyttet meg av rettspraksis fra disse landene for å forsøke å gi et tydeligere bilde av utilbørighetsbegrepets innhold. Det er ikke utenkelig at normen for utilbørighet vil bli lagt på et tilsvarende nivå i Norge som i våre naboland.

3.4 Privates praksis

Det er uttrykkelig uttalt i forarbeidene at ”utilbørlig fordel” skal tolkes på bakgrunn av samfunnets oppfatning i lys av de reelle hensynene og grunnleggende verdiene som ligger bak bestemmelsen (se Ot.prp. nr. 78, s. 34). De ulike kutymene innen ulike bransjer vil derfor ha relevans for hva som er å anse som ”utilbørlig” og hva som er vanlig skikk og bruk på området. Å foreta en nærmere undersøkelse av hva som faktisk regnes som skikk og bruk innen ulike bransjer vil være for omfattende for denne oppgaven. Men jeg har innhentet noen bedrifters interne retningslinjer for å gi noen eksempler på hva næringslivet selv anser som tilbørlig, se pkt. 5.8.

4 Fordelsbegrepet

4.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for hva som er å anse som en fordel i strl. §§ 276a og 276c's forstand.

Sentralt for korrupsjonshandlinger er at beslutnings- og handlingsprosesser i samfunnet søkes påvirket på en utilbørlig måte.⁸ Det finnes flere måter å påvirke på. Ved at strl. §§ 276a og 276c bruker ordet "fordel" avgrenses det mot tilfeller hvor den som søkes påvirket blir presset, truet eller tvunget til å handle på en bestemt måte. De tilfellene §§ 276a og 276c kriminaliserer, er tilfeller hvor påvirkning eller forsøk på påvirkning skjer gjennom virkemidler som framstår som positive for den som søkes påvirket. Negative virkemidler, som trusler og tvang, straffes etter andre bestemmelser, for eksempel strl. §§ 222, 226 og 227.

I den vanlige dagligtale er man sjelden i tvil om noe er en fordel eller ikke. I en strafferettslig sammenheng kan det imidlertid oppstå spørsmål om begrepet bør forstås på en annerledes måte enn i den vanlige dagligtalen. I dette kapittelet vil jeg drøfte om fordelene må være av økonomisk verdi, om mottakeren positivt må tilføres verdier, om normen for hva som regnes som en fordel er objektiv eller subjektiv, og om det må innfortolkes et krav til kvalitativ minstestandard for at en ytelse skal regnes som en fordel i lovens forstand.

---

⁸ Sml. Cars, s. 16

4.2 Må fordelene ha økonomisk verdi?

4.2.1 Forarbeidene og korrupsjonskonvensjonene

I NOU 2002:22 uttales det at ikke bare er ytelser som har en økonomisk verdi som utgjør en "fordel". Også "seksuelle tjenester, opptak av ens barn på privatskole, medlemskap i en eksklusiv klubb, god omtale i media" er nevnt som eksempler i NOU 2002:22 s. 38. I Ot.prp. nr. 78 blir det på s. 54 uttalt at "[a]lt den passive bestikker ser seg tjent med eller kan dra nytte av, er å anse som en fordel i lovens forstand." Samme sted er det også forutsatt at fordelene ikke trenger å ha en selvstendig materiell verdi, og at fordelsbegrepet er ment å ha samme innhold som i strl. §§ 112, 113 og 405b. Det er derfor av interesse å undersøke hvordan fordelsbegrepet har blitt forstått i relasjon til disse bestemmelsene. Dette vil jeg se nærmere på under pkt. 4.2.2.

Det går klart fram av forarbeidene til strl. §§ 276a-c at det har vært meningen å bringe intern rett på linje med forpliktelsene som følger av korrupsjonskonvensjonene.⁹ Det er derfor ingen ting som tyder på at presumpsjonsprinsippet ikke skal komme til anvendelse ved tolkinga av de nye korrupsjonsbestemmelsene. De norske reglene må derfor gis samme innhold som konvensjonene.

Det er utarbeidet en "explanatory report" både i forhold til OECD-konvensjonen og Europarådkonvensjonen. Disse regnes som forarbeider til konvensjonene og har dermed relevans ved tolkinga av konvensjonene. De kan også tillegges større vekt enn andre traktatsforarbeider siden de er utarbeidet som et tolkingsinstrument i fellesskap mellom konvensjonspartene.

Korrupsjonsmiddelet i OECD-konvensjonen er i art. 1 nr. 1 beskrevet som "any undue pecuniary or other advantage." Økonomiske fordeler er altså uttrykkelig nevnt, men det går klart fram at også ikke-økonomiske fordeler omfattes.

---

⁹ Se kap. 3 i NOU 2002:22.

I kommentarene til Europarådskonvensjonen er det i nr. 37 presisert at fordelen som oftest vil være av en økonomisk karakter, men at den også kan være av ”a non-material nature.” Det avgjørende er om mottakeren eller en annen person ”is placed in a better position than he was before the commission of the offence”.

Korrupsjonskonvensjonene taler dermed for at også fordeler uten økonomisk verdi omfattes av fordelsbegrepet.

4.2.2 Den tidligere rettstilstanden

Siden det ikke har vært meninga å gjøre endringer i rettstilstanden, er det nødvendig å redegjøre for hvordan fordelsbegrepet i strl. §§ 112, 113 og 405 b har blitt forstått, samt vinningsbegrepet i strl. § 275.

Fra Høyesterettspraksis finnes det eksempler på at både brennevin, varer, reiser, hotellopphold samt pengelån har blitt regnet som fordeler i forhold til strl. §§ 112 og 113.¹⁰ Dette er imidlertid ytelser med økonomisk verdi. Spørsmålet om fordelen må være av økonomisk karakter har så vidt meg bekjent ikke kommet opp i rettspraksis i forhold til disse bestemmelsene. Men problemet har blitt drøftet i teorien. Der er det bred oppslutning om at det ikke kan oppstilles noe vilkår om at fordelen må ha en økonomisk verdi. Bratholm og Matningsdal uttaler i Straffeloven med kommentarer II (1995) s. 108 at uttrykket ikke bare omfatter økonomisk vinning og at fordelen ikke trenger å ha noen selvstendig materiell verdi. Som eksempler nevnes godt skussmål eller fortielse av en negativ opplysning. Lignende standpunkt har Kjerschow (1930)¹¹, Skeie (1946)¹² og Thrapp-Meyer (2001).¹³

I forhold til strl. § 275 er det tolkinga av ordet ”vinning” som er av interesse for forståelsen av fordelsbegrepet i §§ 276a og 276c.

---

¹⁰ Jf. bl.a. Rt. 1993 s. 559, Rt. 1962 s. 961, Rt. 1945 s. 241

¹¹ Jf. Kjerschow, Straffeloven med kommentarer og tillegg, s. 328.

¹² Skeie, Den norske strafferett. Annet bind. Den spesielle del, s. 460-461.

¹³ Thrapp-Meyer, Korrupsjon og straffelov s. 295.

Ordet ”vinning” tyder på at det kreves at gjerningspersonen kommer i en gunstigere stilling enn det han var i før handlinga eller forsømmelsen fant sted. Men noen veiledning angående hva som kreves for at man kan si at en slik begunstiging har funnet sted, gir ordlyden ikke. Forarbeidene til § 275 problematiserer heller ikke innholdet av dette begrepet.¹⁴ Både rettspraksis og teori henviser til tyveribestemmelsen i § 257 som også stiller krav om vinnings hensikt. Uttalelser i rettspraksis og teori angående vinningsbegrepet i § 257 vil derfor være relevant også ved tolkinga av § 275.

Det oppstilles ikke noe krav om formuesverdi i ordlyden til verken § 257 eller § 275. I praksis har det også blitt akseptert at gjenstander uten formuesverdi har tilført gjerningspersonen vinning i lovens forstand både i henhold til § 257 og § 275. Spørsmålet har kommet opp i rettspraksis i forbindelse med tyveri av rasjoneringskort. Hvis motivet har vært å bruke kortene i næringsvirksomhet eller til salg på svartebørsen, har rasjoneringskortene klart nok formuesverdi og det foreligger vinning i lovens forstand. Spørsmålet kommer derimot på spissen dersom kortene er tatt for å øke sitt eget personlige forbruk. Det å være i besittelse av et rasjoneringskort medfører jo ikke at man får den aktuelle varen gratis, bare at man får rett til å kjøpe varen mot vederlag. Har man da oppnådd vinning? Til dette uttalte Høyesterett at slik omstendighetene er i perioder hvor rasjoneringskort benyttes, utgjør retten til å skaffe seg ettertraktede varer en høyst reell fordel som det er naturlig å betrakte som vinning i lovens forstand, jf. Rt. 1952 s. 205.

Et eksempel fra rettspraksis som angår § 275 er en avgjørelse fra Agder lagmannsrett (LA-1996-01529). Der ble en tidligere seniorforsker ved forskningssenteret til Norsk Hydro dømt for grovt utroskap. Han hadde gitt fra seg bedriftsinterne opplysninger til et selskap (TERD/DAC) broren og han selv hadde eierinteresser i. Opplysningene besto i forskningsresultater og ”knowhow”. Vinninga ble ansett for å være nettopp disse opplysningene som domfelte og broren kunne nyttiggjøre seg gjennom virksomheten de drev. Det ble antatt at TERD/DAC ikke selv hadde ressurser til å foreta lignende

---

¹⁴ Se Motiver II, s. 243.

forskning for egen regning. Domfelte, broren og deres selskap hadde dermed oppnådd vinning ved å tilegne seg denne informasjonen.

Når det gjelder begrepet ”gave eller annen fordel” i strl. § 405b, uttales det i Straffelovkommentaren III på s. 303 jf. 294 at gaven kan være av en hvilken som helst art.¹⁵ Altså omfattet bestemmelsen også fordeler uten økonomisk verdi.

Etter dette er det klart at den tidligere rettsstilstanden ikke krevde at fordelene måtte være av økonomisk karakter.

4.3 Må mottakeren bli tilført en positiv verdi?

Problemstillinga her er om det er et krav etter de nye korrupsjonsbestemmelsene at mottakeren blir tilført en positiv verdi.

Besparelser har blitt ansett som utbytte av en straffbar handling i en avgjørelse som angår heleribestemmelsen i strl. § 317. I Rt. 1997 s. 1637 ble tiltalte anmodet om å stille sin bankkonto til disposisjon ved en pengetransaksjon. Det var i realiteten fire russere som skulle være mottakere av pengebeløpet. Overføringa var ledd i en skatteunndragelse i Russland. Høyesterett måtte her ta stilling til om spart skatt ved skatteunndragelse utgjorde ”utbytte av en straffbar handling” etter § 317. Det ble slått fast på s. 1639 at besparelser

”i likhet med hva som gjelder for vinning i straffeloven § 34, i alle fall til en viss grad må regnes som ”utbytte”. Språklig sett synes ”utbytte” å relatere seg til hva man tjener eller vil tjene ved en straffbar handling, slik at det ikke kreves at man positivt er tilført fordeler.”

Spørsmålet var så om utbytte av skatteunndragelse skulle være unntatt fra § 317. Både lovens ordlyd, forarbeidene og hensynet til straffebudets effektivitet talte mot å foreta ei

---

¹⁵ Bratholm og Matningsdal, Straffeloven med kommentarer. Tredje del. Forseelser.

slik innskrenkende tolking. Konklusjonen ble dermed at strl. § 317 omfatter unndratt skatt.

Etter min mening må det samme synspunktet legges til grunn i forhold til fordelsbegrepet i de nye korrupsjonsbestemmelsene. Også besparelser vil være et egnet korrupsjonsmiddel. For at korrupsjonsbestemmelsene skal kunne brukes effektivt, bør det ikke oppstilles noe krav om at mottakeren positivt har blitt tilført verdier.

4.4 Objektiv eller subjektiv norm?

I dette avsnittet skal jeg drøfte om hvorvidt mottakerens egen oppfatning av hva som er en fordel har noen relevans for hva som skal regnes som fordel i lovens forstand.

Det oppstår sjelden tvil om en ytelse utgjør en fordel eller ikke. Men det kan tenkes situasjoner hvor dette kan komme på spissen. For det første har vi tilfeller hvor ytelsen består av noe folk flest vil oppfatte som en fordel, men som mottakeren ikke har noen interesse av. En flaske brennevin vil objektiv sett framstå som en fordel. Men for en avholdsmann vil denne ytelsen være verdiløs. For det andre har vi tilfeller der ytelsen objektivt sett framstår som verdiløs, men som av en eller annen grunn har verdi for mottakeren. Eksempler på slike tilfeller er narkotiske stoffer som for folk flest ikke har noen verdi, men som anses som et gode for en stoffavhengig. Et annet eksempel er hvor mottakeren samler på noe spesielt som få andre har noen interesse av. En gjenstand til denne samlinga vil utvilsomt være en fordel for mottakeren, men neppe for noen andre.

Ordlyden i de nye korrupsjonsbestemmelsene gir ingen veiledning når det gjelder dette spørsmålet. Uttalelsen i Ot.prp. nr. 78 s. 54 om at ”alt den passive bestikker ser seg tjent med eller kan dra nytte av, er å anse som en fordel i lovens forstand”, kan tyde på at det er en subjektiv norm som skal legges til grunn. Men noen klar løsning på spørsmålet gir forarbeidene ikke.

Begrunnelsen for å legge en subjektiv norm til grunn er at alle ytelser mottakeren anser som en fordel er egnet til å påvirke hans eller hennes tjenesteutøvelse. Hensynet til en

objektiv og rettferdig utøvelse av de oppgavene stillinga medfører skulle tilsi at også slike ytelser må regnes som fordeler i lovens forstand. Thrap-Meyer (2001) har drøftet denne problemstillinga i forhold til offentlige tjenestemenn. Han påpeker at en subjektiv norm vil være vanskelig å håndheve siden det er vanskelig å påvise om ytelsen subjektivt sett utgjør noen fordel. Men en objektiv norm vil etter hans mening favne for snevert. Thrap-Meyers svar blir ikke en enten eller løsning, men en kombinasjon av en objektiv og subjektiv norm. Hans konklusjon er at ytelsen er å regne som en fordel når den objektivt sett framstår som en fordel, og når ”en objektiv vurdering av tjenestemannen subjektive preferanser tilsier at ytelsen utgjør en fordel.”¹⁶

Dette er etter min mening den løsninga som gir den mest effektive anvendelsen av de nye korrupsjonsbestemmelsene. En slik forståelse sørger for at alle tilfeller som er egnet til å svekke tilliten til, eller til faktisk å påvirke mottakeren, rammes av ordlyden. Alt som objektivt framstår som en fordel, samt det som utgjør en fordel for mottakeren på bakgrunn av hans personlige preferanser, utgjør dermed en fordel etter de nye korrupsjonsbestemmelsene.

4.5 Må det oppstilles et kvalitativt minstekrav?

4.5.1 Forarbeider og korrupsjonskonvensjonene

Problemstillinga i dette avsnittet er om det må oppstilles et kvalitativt minstekrav til ytelsen slik at bagatellmessige ytelser som er av minimal verdi holdes utenfor. Hensynet bak en slik avgrensning er å gjøre allment aksepterte ytelser straffrie.

Et slikt kvalitetskrav kan ikke utledes av lovens ordlyd. Forarbeidene nevner heller ikke noe om et slikt krav. Det finnes heller ikke rettspraksis hvor det har oppstått tvil om ytelsen faller inn under fordelsbegrepet pga. sin bagatellmessige karakter. I pkt. 7 i den forklarende rapporten til OECD-konvensjonen uttales det at:

---

¹⁶ Thrap-Meyer, s. 287-291.

”[i]t is also an offence irrespective of, inter alia, the value of the advantage, its results, perceptions of local custom, the tolerance of such payments by local authorities, or the alleged necessity of the payment in order to obtain or retain business or other improper advantage.”

OECD-konvensjonen taler altså mot å innfortolke et krav om kvalitativ minstestandard i fordelsbegrepet.

4.5.2 Juridisk teori

I Straffelovkommentaren II(1995) uttaler Bratholm og Matningsdal i relasjon til strl. § 112 at loven ikke stiller noe krav om art eller kvalitet og henviser til uttrykket ”nogen... Fordel”. De tolker altså lovens ordlyd slik at enhver fordel omfattes av begrepet. Denne forståelsen understrekes av at det videre uttales: ”[d]et er tilstrekkelig at det er noe gjerningspersonen ser seg tjent med eller kan dra nytte av.”¹⁷

4.5.3 Ulike kriterier for kvalitativ minstestandard

Det kan oppstilles flere mulige kriterier for å avgrense fordelsbegrepet mot bagatellmessige ytelser. For det første kan det oppstilles et krav om at ytelsen må ha en viss minimumsverdi. For det andre kan det stilles som krav at ytelsen må være egnet til å påvirke tjenestemannen. Et tredje krav kan være hva som regnes som sosial aksepterte fordeler, som for eksempel bursdagsgaver, en blomsterhilsen i forbindelse med sykdom eller en skade eller oppmerksomheter knyttet til høytider som jul eller nyttår og lignende.

Et krav om minimumsverdi vil være egnet til å skape klarhet om hvor grensa for det lovlige og lovstridige går. Et slikt krav kan skape forutberegnlighet for både mottakeren og giveren. Men også her kan det stilles spørsmål om på hvilket grunnlag verdiberegninga skal foretas. Spørsmålet er altså om det er den objektive verdien som

---

¹⁷ S. 108 under pkt. 3.2.

må legges til grunn, eller om det er den verdien ytelsen subjektivt har for tjenestemannen som er avgjørende. Om en objektiv verdiberegning legges til grunn vil tilfeller hvor ytelsen regnes som særlig verdifull for mottakeren falle utenfor fordelsbegrepet og dermed gjøre disse tilfellene straffrie. Dette vil for det første kunne åpne opp for en utilsiktet tilpasning av lovverket. For det andre vil en objektiv beregning være lite egnet til å ivareta tillitshensynet. Dersom det kan påvises at ytelsen hadde en ikke ubetydelig verdi for mottakeren, vil det lett oppstå tvil om vedkommendes objektivitet under tjenesteutøvelsen. Dersom en subjektiv verdivurdering skal være avgjørende, forsvinner hensynet til klarhet og forutberegnlighet siden mottakerens personlige oppfatning av verdien er lite synlig utad. Det kan derfor være uhensiktsmessig å oppstille et krav om minimumsverdi for at ytelsen skal være en "fordel" i lovens forstand.

Så over til om det må innfortolkes et krav om *påvirkningspotensial*. I forhold til offentlige tjenestemenn er det i norsk litteratur ikke ansett som nødvendig at ytelsen må være egnet til å påvirke tjenestemannen.¹⁸ Dette har heller ikke vært noe tema i forhold til § 275.

Strl. § 405b straffet det å motta "gave eller annen fordel". I lovteksten er det uttrykkelig presisert at bestemmelsen bare kommer til anvendelse der hvor gaven eller fordelene er gitt for "å gi eller skaffe den næringsdrivende et ugrunnet fortrinn ved levering av varer, arbeid eller annen ytelse." Loven selv oppstiller altså et krav om at ytelsen må ha et påvirkningspotensial. Dette skulle innebære at ordene "gave" og "annen fordel" må tolkes innskrenkende slik at ytelser som er for bagatellmessige til at de kan påvirke mottakeren faller utenfor. En slik forståelse har også støtte i forarbeidene, jf. innstillinga fra Konkurranselovkomiteen (1966) s. 59. På side 60 blir gavens karakter nærmere beskrevet. Vanlige leilighetsgaver er ment å falle utenfor og det er god skikk og bruk som her skal være avgjørende for vurderinga.

Det må derfor legges til grunn at fordelsbegrepet i § 405b er noe snevrere enn i de øvrige bestemmelsene. Hva som konkret er egnet til å gi "den næringsdrivende et

---

¹⁸ Jf. Thrap-Meyer, s. 294.

ugrunnet fortrinn” sier imidlertid ikke forarbeidene noe om annet en at ”[d]en tilbudte gave eller fordel må - for å rammes – fremtre som usedvanlig og klart innebære fare for utilbørlig påvirkning.”¹⁹

Det kan imidlertid stilles spørsmål om hvilken vekt kravet til påvirkningspotensial i § 405b skal ha. Dette er den eneste bestemmelsen som stiller krav til ytelsens kvalitet. Etter min mening kan ikke dette medføre at det i fordelsbegrepet i §§ 276a-c må innfortolkes et krav om påvirkningspotensial. Dette begrunner jeg for det første med at et slikt krav ikke uttrykkelig har kommet til uttrykk i verken ordlyd eller forarbeider. For det andre var § 405b plassert i kapittelet om forseelser, i motsetning til §§ 112, 113 og 275 som var og er plassert i kapittelet om forbrytelser. § 405b omfattet altså mindre straffverdige handlinger enn de øvrige paragrafene som forarbeidene henviser til. §§ 276a-c omfatter imidlertid alle de korrupsjonshandlingene som tidligere falt inn under §§ 112, 113, 275 og 405b. Jeg ser derfor ingen grunn til å videreføre et krav som fantes i den bestemmelsen som regulerte de minst straffverdige handlingene til de nye bestemmelsene om korrupsjon.

Det kan være grunn til å spørre om Høyesterett oppstiller et krav til påvirkningspotensial i Oslokorrupsjonssaken (Rt. 1993 s. 927). Uttalelsen om hvorvidt ytelsene hadde vært egnet til å influere på tjenestemennenes er imidlertid en del av drøftelsen av betydningen av uttrykket ”urætmessig” i strl. § 128. Jeg mener derfor at dommen må forstås slik at påvirkningspotensial er relevant for hvorvidt fordelene er urettmessig, men ikke for om ytelsen utgjør en fordel eller ikke. Det må derfor legges til grunn at heller ikke i relasjon til § 128 oppstilles det noen krav til ytelsens art eller kvalitet for at den skal omfattes av fordelsbegrepet. Siden alternativet om bestikkelse av offentlig tjenestemann nå er overført til de nye korrupsjonsbestemmelsene, taler det for at fordelsbegrepet i disse bestemmelsene må forstås på samme måte.

I tysk rett er det antatt at ”sosialadekvate” ytelser ikke omfattes av fordelsbegrepet.²⁰

---

¹⁹ Innstillinga fra Konkurranselovkomiteen s. 60 første spalte.

²⁰ Jf. Otto, Grundkurs Strafrecht, s. 471, Geerds, Bestechungsdelikte, s. 77, Bauchrowitz, Der immaterielle Vorteilsbegriff, s. 117-120, her sitert fra Thrap-Meyer, s. 282.

Sosialadekvate ytelser er beskrevet som ubetydelige ytelser som er gitt av høflighet eller på bakgrunn av andre sosiale konvensjoner, som for eksempel reklamemateriell eller nyttårsgaver. Et slikt krav er det imidlertid ikke tatt til orde for i norsk rett. Dette betyr selvsagt ikke at det vil være straffbart å motta slike ytelser her til lands. Avgrensinga mot slike ytelser i norsk rett har skjedd på bakgrunn av at det i strl. § 112 kreves at fordelen er *uberettiget*. Det er altså ikke blitt foretatt noen innskrenkende tolking av fordelsbegrepet isolert sett for å unnta slike ytelser for straff. Det samme er tilfellet i forhold til strl. § 275, hvor det kreves at vinninga må være uberettiget.

4.6 Konklusjon - hva utgjør en "fordel"?

Det kan ikke være noen grunn til å innfortolke noen krav til ytelsens art eller kvalitet for at den skal falle inn under fordelsbegrepet i strl. §§ 276a-c. Ingen slike krav kan utledes på bakgrunn av ordlyden, forarbeidene eller de to korrupsjonskonvensjonene. Heller ikke øvrige bestemmelser har blitt tolket på en måte som taler for en innskrenkende forståelse av fordelsbegrepet. Videre bør det være en objektiv norm som legges til grunn i vurderinga av hva som utgjør en fordel, dog supplert med vurdering av mottakerens subjektive oppfatning av hva som utgjør en fordel for han eller henne. En så vid forståelse av fordelsbegrepet medfører at også bagatellmessige ytelser som reklamemateriell og gaver gitt i tråd med alminnelig høflighet omfattes. Dette innebærer ikke nødvendigvis at det vil være straffbart verken å gi eller ta i mot slike ytelser. Sondringa av hva som rammes av de nye korrupsjonsbestemmelsene og hva som faller utenfor må avgjøres etter en vurdering av om fordelen er "utilbørlig" eller ikke. Det er med andre ord ikke ei innskrenkende tolking av fordelsbegrepet som skal sørge for at akseptable og lite straffverdige handlinger ikke kriminaliseres.

5 Hva er "utilbørlig"?

5.1 Innledning

Sjefen for et selskap som ofte inngår langvarige og omfattende avtaler med entreprenørselskap kjører rundt i en ny og kostbar Mercedes. Bilen står registrert på et av selskapets faste kontraktspartnere og det er på det rene at sjefen får benytte bilen som sin egen vederlagsfritt. Er dette utilbørlig?

Det skal inngås en langvarig leiekontrakt for et butikklokale. Under forhandlingene mottar representanten for butikken et kostbart armbånd fra den potensielle utleieren. Utgjør dette en utilbørlig fordel?

Innkjøpssjefene i en bedrift blir invitert med på et cruise av noen av leverandørene. Det er magert faglig innhold på cruiset. Utilbørlig?

En journalist har skrevet en avisartikkel hvor en person får positiv presseomtale. Noen dager senere får journalisten tilsendt ei flaske brennevin fra denne personen. Har journalisten mottatt en utilbørlig fordel i lovens forstand?

Kranføreren som laster opp trailerne med containere og lignende nede på kaia mottar hver morgen en halv liter cola og et VG fra en av sjåførene hos et transportselskap. Bilen til denne sjåføren blir alltid lastet opp først, selv om det hver morgen står flere biler i kø. Det aktuelle transportselskapet rekker på grunn av dette å kjøre en tur mer pr. dag enn de øvrige, konkurrerende selskapene. En tur innbringer ca. 800 kroner netto til transportselskapet. Er dette en utilbørlig fordel?

De pårørende til en pasient som er innlagt på sykehuset i julehelgen gir personalet som er på vakt julaften en eske konfekt. Vil dette være en utilbørlig fordel?

Som det går fram av eksemplene over, kan det være vanskelig å avgjøre nøyaktig hva som utgjør en ”utilbørlig fordel” i lovens forstand. En del av tilfellene er klare. For eksempel synes det klart at tilfellet med sjefen som vederlagsfritt får bruke Mercedesen faller inn under uttrykket ”utilbørlig fordel”. Det synes også klart at eksempelet med sykehuspersonalet som mottar en eske konfekt faller utenfor. Men hva med journalisten, kranføreren, innkjøpssjefene og butikksjefen? Disse eksemplene er ikke like åpenbare. Temaet for dette kapittelet er å forsøke å klargjøre hvilke fordeler som er ”utilbørlige”.

Jeg vil først gå inn på bruken av rettslige standarder på strafferettens område og drøfte dette opp mot rettsstridsreservasjonen. Deretter vil jeg redegjøre for hvilke hensyn som gjøre seg gjeldende i interesseavveininga av hvilke tilfeller det ikke vil være nødvendig å reagere med straff og hvilke tilfeller som bør falle inn under straffebudets anvendelsesområde. Til slutt vil jeg gi en oversikt over momenter som vil være relevante i utilbørlighetsvurderinga.

5.2 Rettslig standard / rettsstridsreservasjon

Det er en rekke hensyn som må tas i betraktning når et straffebud skal utformes. Legalitetsprinsippet krever at straffebudet må være såpass klart utformet at borgerne kan forutse sin rettsstilling og forhindre vilkårlighet. Dommerskjønnet må med andre ord ikke være for vidt slik at straff alene idømmes på bakgrunn av hva dommeren anser straffverdig. Lovtekniske hensyn tilsier at straffebudene bør være oversiktlige og enkelt formulert. Lange og detaljerte beskrivelser av hva som omfattes kan lett gjøre det vanskelig, særlig for lekfolk, å se hva som egentlig faller inn under gjerningsbeskrivelsen. Dersom straffebudene må inneholde en uttømmende og detaljert beskrivelse av alle tenkelige tilfeller som det er ment å gjøre straffbare, kan en utilsiktet tilpassning til lovteksten medføre at straffverdige handlinger faller utenfor fordi disse tilfellene ikke er nevnt i straffebudet. Det kan også være nødvendig med hyppige lovendringer ettersom holdningene i et samfunn er i stadig forandring. Dette påvirker også hva som anses som straffverdig og hva som anses som lite straffverdig.

Ved å benytte såkalte rettslige standarder forsøker lovgiverne å ivareta disse hensynene. Rettslige standarder er uttrykk som henviser til en sosialetisk vurdering. Om et tilfelle skal anses straffbart avhenger altså av de til enhver tid rådende oppfatninger i samfunnet.²¹ Eksempler på slike rettslige standarder er ord som ”utuktig”, ”urettmessig” og ”utilbørlig”. Rettslige standarder er hyppig benyttet i straffebud og de anses ikke for å være i strid med legalitetsprinsippets krav.

Når et straffebud inneholder en slik rettslig standard, sier man gjerne at bestemmelsen har en uttrykkelig *rettsstridsreservasjon*. Prinsippet om en alminnelig rettsstridsreservasjon innebærer at straffebud må tolkes med forbehold for unntakssituasjoner som det ikke har vært meningen å ramme med straff.²² Prinsippet er ulovfestet, men det har kommet til uttrykk gjennom rettspraksis, bl.a. Rt. 1979 s. 1492, den såkalte listesaken. Rettsstridsreservasjonen er særlig behandlet på s. 1499.

Begrunnelsen for et slikt prinsipp er at det ved utforminga av et straffebud er vanskelig å ha oversikt over alle tenkelige situasjoner som kan rammes av lovens ordlyd. Det er da ikke praktisk mulig å oppstille unntak for slike tilfeller i loven selv. For å unngå å straffe tilfeller hvor straff framstår som en urimelig reaksjon, benyttes den alminnelige rettsstridsreservasjonen til å frita disse tilfellene for straff selv om handlinga eller unnlatelsen isolert sett rammes av ordlyden.

Når et straffebud inneholder en uttrykkelig rettsstridsreservasjon, som ”utilbørlig fordel” i strl. §§ 276a og 276c, avgjøres spørsmålet om hva som er straffbart etter en tolking av straffebudet selv. Det avgjørende i denne vurderinga vil være om handlinga framstår som berettiget slik at det ikke er nødvendig å reagere med straff. Dette vil bero på en konkret helhetsvurdering. Dommeren står ikke helt fritt i denne vurderinga. Et viktig moment vil være å gjøre rede for lovgiverens vilje. Siden det konkrete spørsmålet ikke har vært overveid under lovforberedelsen, blir spørsmålet hypotetisk; hva ville lovgiveren ha ment dersom spørsmålet hadde blitt behandla før loven ble vedtatt? Rimelighet og konsekvenser av at handlinga anses som rettmessig er her viktige

---

²¹ Se Slettan og Øie, Forbrytelse og straff, s. 65.

²² Se Slettan og Øie, s. 75, Andenæs, Alminnelig strafferett, s. 144.

momenter. Men siden spørsmålet må avgjøres etter en konkret interesseavveining, er det viktig å redegjøre for lovens formål. I neste avsnitt vil jeg derfor redegjøre for de hensynene som ligger bak de nye korrupsjonsbestemmelsene. Jeg vil også gå nærmere inn på hvilke hensyn taler mot at visse ytelser skal rammes av loven.

5.3 Legislative hensyn

Følgene av korrupsjon er mange og alvorlige for samfunnet. Bakgrunnen for vedtagelsen av de nye korrupsjonsbestemmelsene var ikke bare et ønske om å oppfylle kravene i de internasjonale konvensjonene Norge er bundet av, men også å utforme et mer effektivt regelverk mot korrupsjon.²³ Jeg vil her gi en kort oversikt over noen av de hensynene som ligger bak de nye korrupsjonsbestemmelsene.

Korrupsjonsbestemmelsene skal innen den offentlige forvaltninga ivareta det alminnelige saklighetskravet. Bestemmelsene skal hindre utenforliggende påvirkning og derved uriktig tjenesteutøvelse. Slik skal også tilliten til en upartisk forvaltning ivaretas. Korrupsjon innen privat sektor har også alvorlige følger. Bestemmelsene skal verne prinsipalens interesser og dessuten beskytte eiendom og foretak. Også hensynet til et velfungerende marked tilsier at vi har effektive lovbestemmelser mot korrupsjon . Korrupsjon virker konkurransevridene og er illojal overfor andre næringsdrivende og overfor forbrukerne. Privatiseringsprosessen tilsier også at privat sektor omfattes. Her er det hensynet til at offentlige behov blir ivaretatt når offentlige funksjoner blir overtatt av private som begrunner forbudet mot korrupsjon.²⁴

Det er imidlertid ikke naturlig å karakterisere ethvert tilfelle som rammes av lovens ordlyd som korrupsjon. Ordlyden vil kunne ramme tilfeller som for det første ikke er straffverdige og for det andre kriminaliserer nødvendige relasjoner for samfunnet. Det vil være uhensiktsmessig å reagere med straff for bagatellmessige ytelser. Og det ville være i strid med den alminnelige rettsfølelsen om en bursdagsgave til en offentlig

---

²³ Se pkt. 5.3 i NOU 2002:22.

²⁴ Se om hensynene bak bestemmelsene i Ot.prp. nr. 78 s. 28 og NOU 2002:22 s. 30-33.

tjenestemann som ligger innenfor en normal verdi skulle rammes. Det samme gjelder når man ønsker å vise gjestfrihet overfor sine forretningsforbindelser ved for eksempel å spandere en ordinær lunsj. Vanlig skikk og bruk bør ikke være belagt med straff. Og hva med reklamemateriell som penner, t-skjorter og lignende? Et lovverk som i for stor grad hindrer bedrifter i å markedsføre seg selv og sine varer eller tjenester vil ha mange negative konsekvenser for økonomi og næringsliv.

Innen det politiske liv er det nødvendig å inngå kompromisser for å få flertall for sine forslag. Avtaler om å støtte et annet parti sitt forslag mot at det andre partiet stemmer for ens eget forslag er en del av hverdagen i politikken. Å sette straff for slike avtaler vil virke hemmende på det politiske livet og forhindre at forslag blir vedtatt og gjennomført.

Et særlig problem oppstår når det gjelder internasjonal handel. I en del andre land, særlig u-land, er korrupsjon langt mer utbredt enn her i landet. Det kan være vanskelig, for ikke å si umulig, å komme inn på markedet eller å få gjennomført sine forretninger uten å bestikke en offentlig tjenestemann eller en annen person tilknyttet det andre landet. De nye korrupsjonsbestemmelsene rammer også disse tilfellene. Men hva er rimelig å kreve av norske foretak? Dette problemet kommer jeg nærmere tilbake til i pkt. 5.11.

5.4 Nærmere om utilbørighetskravet

5.4.1 Forarbeidene

Forarbeidene til de nye korrupsjonsbestemmelsene oppstiller noen momenter og retningslinjer for hvor grensa mellom straffrie fordeler og straffbare bestikkelser eller smøring skal gå.

Straffelovrådet uttaler på s. 31 at det ikke er tilstrekkelig at forholdet er kritikkverdig. Ordet ”utilbørlig” krever noe mer og det uttales at straff ikke skal komme til anvendelse

”med mindre det foreligger et ganske klart klanderverdig forhold.” Transparency International Norge kom med innvendinger mot denne formuleringa i sin høringsuttalelse. Organisasjonen mente at terskelen for det som anses som utilbørlig må være lavere enn dette.²⁵ Departementet var imidlertid enig med Straffelovrådets oppfatning om at det må foreligge et ganske klart klanderverdig forhold. Men departementet presiserer at terskelen for utilbørlighet ikke bør legges

”så høyt at handlinger som fanges opp av de eksisterende straffehjemlene i straffeloven § 405 b og markedsføringsloven § 6 ikke gir grunnlag for straff etter straffeloven § 276 a.”²⁶

Justiskomiteen slutter seg til denne uttalelsen på s. 5 i Inst. O. nr. 105.

På bakgrunn av disse uttalelsene i forarbeidene må man for det første kunne legge til grunn at det må kreves noe mer enn at handlinga er kritikkverdig. For det andre må man kunne legge til grunn at forhold som ble rammet av de tidligere bestemmelsene i strl. § 405b og mfl. § 6 også rammes av de nye korrupsjonsbestemmelsene. Det er imidlertid uklart om departementet mente å trekke en absolutt nedre grense for hva som anses som straffbart etter §§ 276a-c eller om det kan tenkes at de nye bestemmelsene går enda lenger enn det strl. § 405b og mfl. § 6 gjorde. Siden utilbørlighetsvurderinga vil bero på en konkret helhetsvurdering vil jeg imidlertid ikke utelukke at de nye korrupsjonsbestemmelsene kan komme til anvendelse også på forhold som falt utenfor strl. § 405b og mfl. § 6. Ønsket om mer effektive bestemmelser mot korrupsjon taler mot å trekke ei slik absolutt nedre grense.

5.4.2 Tolkingmomenter omtalt i forarbeidene

Straffelovrådet uttaler at det ved vurderinga av hva som er utilbørlig må foretas en totalvurdering av situasjonen, hvor en rekke momenter vil ha betydning for utfallet.

---

²⁵ Se Ot.prp. nr. 78 s. 31.

²⁶ Ibid, s. 35.

Vurderinga vil kunne variere fra område til område, og det overlates til domstolene å trekke opp de nærmere grensene.

De momentene som nevnes er ytelsens formål, ytelsens art og verdi, graden av åpenhet rundt ytelsen, regelsettet i den aktuelle bedriften eller den aktuelle bransjen, om det gjelder en offentlig tjenestemann eller privat næringsliv og hvilken posisjon henholdsvis giveren og mottakeren av ytelsen har. Oppregninga er ikke uttømmende, jf ordene ”slik som”. Momentene er eksempler på faktorer som ofte vil gjøre seg gjeldende, men også andre momenter kan etter forholdene virke inn på vurderinga.²⁷

Departementet presiserer at vurderinga skal bero på oppfatninga i samfunnet, i lys av de reelle hensyn og grunnleggende verdier som ligger bak bestemmelsen.²⁸ Dette må innebære at formålsbetraktninger og effektivitetshensyn vil være sentrale tolkingsmomenter under utilbørighetsvurderinga.

5.4.3 Internasjonale konvensjoner

Korrupsjonsmiddelet i både OECD-konvensjonen og Europarådskonvensjonen er beskrevet som ”undue advantage”. Ingen av konvensjonstekstene gir noen nærmere forklaring på hvilke fordeler som skal karakteriseres som ”undue”, altså utilbørlig. Begrepet blir imidlertid beskrevet litt nærmere i de to konvensjonenes forklarende rapporter.

I den forklarende rapporten til Europarådskonvensjonen pkt. nr. 38 står det følgende om begrepet ”undue”:

” ”Undue” for the purpose of the Convention should be interpreted as something that the recipient is not lawfully entitled to accept or receive. For the drafters of the Convention, the adjective “undue” aims at excluding advantages permitted by the law or by the administrative rules as well as minimum gifts, gifts of very low value or socially acceptable gifts.”

---

²⁷ Jf. NOU 2002:22 s. 31.

²⁸ Jf. Ot.prp. nr. 78, s. 34.

At fordeler som er tillatt etter skrevet lov ikke skal falle inn under begrepet er også presisert i den forklarende rapporten til OECD-konvensjonen i pkt. 8.

Noen nøyaktig beskrivelse av hvilke typer fordeler som er ment å rammes av konvensjonen gir rapportene ikke.

Men det er altså av betydning å undersøke foranledninga til at fordelen ble gitt. Kan fordelen hjemles på grunnlag av lov eller sedvane? Dette er tema for pkt. 5.5.

5.5 Motivet for ytelsen

5.5.1 Innledning

Som det går fram av beskrivelsen av korrupsjonsfenomenet innledningsvis i oppgaven er det et sentralt poeng at fordelen ytes for å påvirke mottakeren i dennes utøvelse av sine arbeidsoppgaver. Hva som var ytelsens formål vil derfor være av stor vekt når det skal avgjøres om vi står overfor en utilbørlig fordel. Det kan imidlertid være vanskelig å bevise hva som egentlig var formålet. Men forarbeidene forutsetter at dersom det først lar seg gjøre å bevise at fordelen ble gitt for å påvirke mottakerens utøvelse av stilling, verv eller oppdrag, vil den normalt være utilbørlig.²⁹ Hvis det kan påvises at det var inngått en gjensidig avtale mellom giver og mottaker om at mottakeren av fordelen skulle yte gjengjeld gjennom å utføre sin tjeneste på en bestemt måte, skal det svært mye til for at forholdet faller utenfor korrupsjonsbestemmelsenes virkeområde.

Spørsmålet i dette avsnittet er om det kan påvises et annet grunnlag for at fordelen ble gitt. Dersom fordelen kan hjemles på bakgrunn av lov, forskrift, avtale eller sedvane taler det mot å anse den for utilbørlig.

---

²⁹ Se Ot.prp. nr. 78 s. 55.

5.5.2 Ytelser som mottakeren har krav på

I forhold til de tidligere korrupsjonsbestemmelsene var det nødvendig å avgjøre om fordelene var uberettiget, jf. strl. §§ 112 og 275. Problemstillinga i forhold til disse bestemmelsene var i forhold til hvilken partsrelasjon fordelene eller vinninga måtte være uberettiget. Henviste "uberettiget" til forholdet mellom tjenestemannen/"den som styrer eller har tilsyn med "og en tredjemann, eller forholdet mellom tjenestemannen/den ansatte og prinsipalen?

Dette spørsmålet er ikke behandlet nærmere i forarbeidene til noen av de nevnte bestemmelsene. I forhold til strl. § 112 finnes det heller ingen rettspraksis. Derimot har problemstillinga blitt drøfta i juridisk teori. Her er den rådende oppfatninga at kravet refererer seg til forholdet mellom tjenestemannen og tredjemann, jf. Skeie (1946)³⁰, Kjeschow (1930)³¹, Stordrange (1995)³² og Thrap-Meyer (2001)³³.

Når det gjelder uberettiget-kravet i § 275, uttalte Høyesterett følgende i Rt. 1995 s. 1536:

"Uttrykket "uberettiget vinning" kan ikke tolkes så snevert at det bare omfatter vinning ved handlinger som er uttrykkelig forbudt i lov, arbeids- eller oppdragsavtale eller andre bestemmelser. Uttrykket må tolkes slik at det omfatter vinning ved handlinger som ut fra en friere vurdering må anses illojale mot arbeids- eller oppdragsgiverens interesser, og derfor representerer et misbruk av den stillingen som arbeids- eller oppdragstakeren har."

Her er det altså forholdet til prinsipalen som er det avgjørende.

---

³⁰ Se Skeie, s. 461.

³¹ Se Kjeschow, s. 328.

³² Se Stordrange, s. 102.

³³ Se Thrap-Meyer, s.267-270.

I forhold til de nye korrupsjonsbestemmelsene er det ikke noe krav om at fordelen må være uberettiget. Men dersom mottakeren på grunnlag av et eller annet rettskrav har krav på ytelsen han mottar, vil ytelsen sannsynligvis ikke være utilbørlig.³⁴

Dersom mottakeren forsøker å få dekket sitt rettmessige krav gjennom å nekte å utføre jobben sin eller på annet vis forsøker å dekke sitt krav i kraft av den stillinga han innehar, kan han gjøre seg skyldig i andre straffbare forhold enn korrupsjon. Skeie (1946) s. 461 nevner i denne forbindelsen som eksempel et tilfelle hvor en offentlig tjenestemann nekter å utføre en handling dersom tredjemann ikke innfrir sin gjeld til tjenestemannen. Tjenestemannen bruker altså stillinga si som pressmiddel for å få penger han har rettskrav på. Både Skeie (1946) og Thrap-Meyer (2001)³⁵ nevner strl. § 324 som omhandler tjenesteforsømmelse. Thrap-Meyer anfører at dette må være riktig hjemmel for slike tilfeller, både fordi det er noe annet å kreve tilbakebetalt penger man har krav på i forhold til å kreve en ytelse man ikke har noe rettskrav på i det hele tatt, og fordi tilfellet har mer til felles med tjenesteforsømmelse enn korrupsjon. Jeg er enig i dette. I dette tilfellet er det ikke kravet om pengene i seg selv som er uberettiget, men måten tjenestemannen bruker sin stilling til å presse sin debitor til å betale.

Et eksempel fra privat sektor er avgjørelsen inntatt i Rt. 1984 s. 904. Her ble en arbeidstaker dømt for bedrageri mot en av selskapets kunder. Arbeidstakeren hadde et udekket krav mot sin arbeidsgiver og forsøkte å få dette dekket ved å bestille varer fra andre selskaper som skulle sende regninga til arbeidstakerens selskap. Når så arbeidstakeren solgte varene videre til arbeidsgiverens kunder, beholdt han disse pengene selv. Arbeidsgiveren nektet imidlertid å betale for de aktuelle varene. Han ble dermed dømt for bedrageri mot de han hadde bestilt varer fra. Høyesterett mente arbeidstakeren hadde forledet selskapene på en rettsstridig måte til å gi kreditt. Selskapene var forespeilet et kurant krav, ikke en risiko for å havne i tvist med sine debitorer og på den måten risikere å tape penger.

Det må etter dette legges til grunn at dersom mottakeren hadde et rettskrav på den aktuelle ytelsen, er forholdet ikke utilbørlig. Dersom mottakeren forsøkte å få dekket

---

³⁴ Jf. NOU 2002:22 s. 38.

³⁵ Thrap-Meyer, s. 269.

sitt krav på en kritikkverdig måte, er det andre bestemmelser enn korrupsjonsbestemmelsene som må anvendes, så som strl. § 324 eller § 270.

5.5.3 Fordeler mottakeren har rett til å motta

5.5.3.1 Personlige merkedager, høytider og lignende

Som det går fram av forrige avsnitt, vil det tale mot at fordelene er utilbørlig dersom fordelene er hjemlet i sedvanerettslige regler. Dette kan for det første være normer som følger av vanlig skikk og bruk. I tysk rett opererer man med såkalte sosialadekvate ytelser.³⁶ Bauchrowitz nevner som eksempler i *Der immaterielle Vorteilsbegriff* reklamepenner, en sigarett eller en kopp kaffe.³⁷

Men også mer verdifulle gaver må kunne aksepteres dersom de ytes på bakgrunn av situasjoner hvor det er normalt å gi gaver eller bidrag. Eksempler er fødselsdager, jubliéer, sykdom eller skade, høytider, overflytting eller avslutning av et arbeidsforhold og lignende. Eksempelet nevnt i innledningen til dette kapittelet med de pårørende som gir personalet på et sykehus en eske konfekt til jul, vil falle inn under denne kategorien. Siden det er åpenbart at det er høytiden som motiverer de pårørende til å gi gaven, taler dette for at fordelene ikke er utilbørlig. Det er forutsatt i forarbeidene at slike ytelser ikke rammes av utilbørlighetsbegrepet dersom gavene eller bidragene ligger innenfor normale verdier for slike ytelser.³⁸ Forarbeidene nevner som eksempel at en lokal advokat sender en eske konfekt eller ei flaske vin til kontorpersonalet ved en domstol hver jul.

Det må imidlertid oppstilles som et krav at det faktisk er en personlig merkedag, en høytid eller lignende som er foranledningen til overføringa av gaven. Fra dansk rettspraksis kan nevnes en avgjørelse inntatt i U 1985.270 Ø. Her ble tiltalte, som var soussjef i en kommune, domfelt for å ha mottatt en rekke ulike ytelser fra et entreprenørfirma. Noen av gavene var gitt i anledning soussjefens 50-årsdag. Gavene

---

³⁶ Jf. pkt. 4.5.3.

³⁷ Se Bauchrowitz, *Der immaterielle Vorteilsbegriff*, s. 117, her sitert fra Thrap-Meyer, s. 282.

³⁸ Se NOU 2002:22 S. 38-39 og ot.prp. nr. 78 s. 55-56.

hadde imidlertid blitt gitt et halvt år før selve dagen. Dommen tar ikke stilling til om dette medførte at gavene ikke kunne aksepteres som gitt i anledning jubileet. Men dommen viser at det kan bli aktuelt å skjære igjennom det som anføres fra de involverte partene dersom det ikke foreligger et reelt forhold mellom ytelsen og den personlige merkedagen.

I tillegg må det oppstilles et krav om at det er naturlig at det gis en gave mellom de to involverte partene i det konkrete tilfellet. En advokat som gir en gave til en dommers 50-årsdag har ikke gitt en utilbørlig fordel dersom de to er bekjente og gaven er av normal verdi. Dersom giveren er en utenbys advokat som aldri før har vært i kontakt med dommeren, men som skal føre en sak for han i nær framtid, vil forholdet lettere anses som utilbørlig. I dette tilfellet mangler det sosiale konvensjoner som tilsier at advokaten bør gi dommeren en fødselsdagsgave.

Dersom verdien av gaven som ytes har en ikke ubetydelig verdi, bør det i tillegg kreves at det foreligger et nærere vennskap mellom mottakeren og giveren som ikke utelukkende baserer seg på den kontakten de har gjennom sine stillinger. Et slikt synspunkt er lagt til grunn i en svensk dom avsagt av Svea hovrätt, sak nr. B 1212/79. Her ble resultatet at tiltalte ble domfelt fordi det ikke forelå noe personlig vennskap mellom giveren og mottakeren. Verdien av fordelen, et gavekort, ble derfor ansett å være for høy til at fordelen kunne aksepteres.

5.5.3.2 Reklamemateriell og lignende

En annen kategori ytelser som mottakeren som regel har rett til å motta, er ytelser gitt i markedsføringsøyemed. Reklamemateriell, så som penner og vareprøver, er det forutsatt at ikke rammes av de nye korrupsjonsbestemmelsene, særlig dersom de er tydelig merket med firmaets logo eller lignende. Også mer verdifulle fordeler, så som studiereiser, kurs og konferanser, må være akseptable hvor betaleren ønsker å markedsføre et produkt og innholdet i programmet ligger innenfor det forsvarlige. Men

også her kan momenter som unødvendig lukseriøst hotell og dyre middager samt graden av åpenhet medføre at opplegget likevel rammes av utilbørighetskriteriet.³⁹

Som nevnt er det meninga at de nye bestemmelsene skal omfatte de forholdene som ble rammet av det tidligere forbudet mot å gi gaver i mfl. § 6. Formålet med denne bestemmelsen var å ramme bestikkesler i næringslivet. I forarbeidene er det antatt at det må kreves at gaven må være egnet til å skaffe giveren en ugrunnet særbehandling.⁴⁰ Dette medfører at mindre leilighetsgaver ikke ble rammet av bestemmelsen:

”Når man sammenholder hermed at gaven eller fordelene skal være ”bestemt til og egnet til” å skaffe ugrunnet særbehandling, vil det fremgå at vanlige leilighetsgaver som blomster, sigarer, konfekt, reklamegjenstander, alminnelig gjestfrihet (representasjon), ikke går inn under bestemmelsen. God skikk og bruk vil være avgjørende. Den tilbudte gave eller fordel må – for å rammes – fremtre som usædvanlig og klart innebære fare for utilbørlig påvirkning.”⁴¹

Dette standpunktet må videreføres til de nye korrupsjonsbestemmelsene. Men noen konkret veiledning gir denne uttalelsen ikke, den forutsetter en skjønnsmessig vurdering på bakgrunn av det konkrete tilfellet.

5.5.3.3 Representasjon og kontakt med forretningsforbindelser

Det er forutsatt i forarbeidene at vanlig representasjon og mindre ytelser som gis i full åpenhet mellom forretningsforbindelser er akseptabelt.⁴² Hvor den nærmere grensa mellom ulovlig smøring og lovlig utdeling av gaver eller fordeler går, er imidlertid mer uklart.

Det finnes en del avgjørelser, både fra Norge, Sverige og Danmark som omhandler gaver gitt av firmaer til faste og/eller potensielle kontraktspartnere, både private og offentlige. Sakene behandler spørsmål angående verdien av ytelsen, omfanget av

---

³⁹ Se Ot.prp. nr. 78 s. 56.

⁴⁰ Jf. Innstilling fra Konkurranselovkomiteén s. 59.

⁴¹ Ibid. s. 60.

⁴² Jf. Ot.prp. nr. 78 s. 55.

ytelsene, mottakerenes stilling, nødvendigheten og faglig utbytte av fordelene samt fenomenet vennetjenester.

Oslokorupsjonssaken (Rt. 1993 s. 927) er et eksempel på et tilfelle hvor ytelsene var omfattende og reisene bar preg av å være fritidsaktiviteter uten faglig innhold. Her var det ansatte ved en etat i Oslo kommune som mottok diverse gaver fra et entreprenørselskap som ofte ble benyttet av kommunen. Det var i denne saken snakk om weekendturer til Stryn og Hemsedal, ”helaften på byen med middag og teater”, delvis sammen med de kommuneansattes ektefeller, en reise til Island og et kjøkken til en verdi av 30.000 kroner. Byrettens frifinnende dom ble opphevet siden det på bakgrunn av domspremissene ikke var mulig å se om byretten hadde vurdert om de personlige fordelene var egnet til å virke influerende på tjenestemennene.

Hvem ytelsene er rettet mot og hvilken stilling mottakeren har er et sentralt moment. Dette går fram av dommen avsagt av Hovrätten för Övre Norrland, sak nr. B 39-02/2003 (Elgjaksaken). Et utdannelsesforetak besluttet å arrangere elgjakt for spesielt utvalgte personer innen andre foretak i både privat og offentlig sektor som ledd i sin profilmarkedsføring. Det var utdannelsesforetaket som bar kostnadene, som bl.a. inkluderte jakttillatelse, fellingsavgift for elg og enkel kost og losji. Verdien av jaktturene ble ikke nøyaktig fastslått, men Hovrätten fastslo at det dreide seg om minimum 1000 kroner pr. deltager. Dette var i følge Hovrätten en ikke ubetydelig verdi. Retten la videre vekt på at jaktturene ikke hadde noen seriøse innslag som kunne være til nytte i de innbudtes tjenesteutøvelse. Innbydelsene var dessuten rettet mot noen få og spesielt utvalgte personer og *formålet* med virksomheten var å skape gode relasjoner som kunne komme foretaket til nytte. Hovrätten anså forholdet som utilbørlig og dømte de tiltalte for bestikkelser.

Størrelsen på utgiftene til reise, opphold og måltider, samt *graden av faglig innhold* i forhold til fritid er også viktige momenter. Også *nødvendigheten* av å reise bort for å holde et seminar er relevant. Dette illustreres i en sak som kom opp for Östersund TR, rotel 1, avd. 1, sak nr. B 1784-98/2001. Saken gjaldt to personer, B og C. B var leder i kommunestyret samt ordfører i sosialnemnda i sin kommune og C var kommunalråd samt ordfører i kommunestyret i nabokommunen. Begge hadde betydelig innflytelse på

kommunale anliggender. De to kommunene diskuterte og utredet spørsmålet om å omorganisere pleie- og omsorgssektoren. Før noen beslutning angående dette ble fattet, ble B og C invitert på en tur til Helsingfors av A. A var sjef for et av foretakene som etter hvert la inn et anbud på å få overta noen av ansvarsområdene innen pleie- og omsorgssektoren i Bs kommune. Foretaket betalte samtlige utgifter på den tre dager lange turen, som totalt kom på 44.072 kroner for fem personer. Utgiftene bestod i reise, mat, drikke, hotell og billetter til sluttspillet i ishockey-VM. 14.546 kroner var utgifter til mat og drikke og det var på det rene at det ble konsumert en del alkoholholdig drikke på turen. Det skulle inngå en konferanse i turen, som blant annet skulle inneholde et studiebesøk til Helsingfors by for å se nærmere på eldreomsorgen der. Dette studiebesøket ble imidlertid innstilt noen uker før avreise. Tingrätten anså det opprinnelige programmet for i og for seg som seriøst, men reisen ble noe mindre nødvendig da informasjonen om Helsingfors by utgikk. Innholdet kunne etter Tingrättens syn meget vel ha blitt gjennomført uten reisen. Reisen inneholdt dessuten en stor del fritid og kostnadene ble ansett som for høye. Det forelå også brudd på interne regler i kommunene fra B og C's side. B og C ble dømt for å ha tatt imot "muta", A ble dømt for bestikkelse.

Hvordan man skal vurdere såkalte *vennetjenester* kan by på problemer. På bakgrunn av sak nr. B 929-02/2002 fra Umeå Tingrätt (ABB-saken) kan det anføres at vnetjenester kan godtas dersom fordelene består i en begrenset personlig arbeidsinnsats utført av en bekjent. A hadde en ledende stilling ved et ABB-foretak og skulle bygge en privat villa i Hellas. I denne forbindelse trengte han visse tegninger til bygget. Han tok kontakt med to forskjellige foretak for å få ordnet dette, B og C. Disse var ansatt i hvert sitt foretak. A fikk tegningene uten å betale noe for dem. I samme periode var ABB kunde i begge de to aktuelle selskapene og selskapene var interessert i å få flere oppdrag fra ABB. B utførte arbeidet på sin fritid. Tegningene ble antatt å ha kostet 5000-6000 kroner om de hadde blitt utført av firmaet. A og B hadde ikke diskutert noen pris, men de hadde diskutert at B med sin familie skulle få bo i huset når det var ferdig. Retten påpekte at det er vanlig at bekjente med ulike yrker gratis gjør hverandre tjenester uten at giveren har til hensikt å kreve betaling. På denne bakgrunnen burde ikke en fordel bestående i en begrenset personlig arbeidsinnsats bli bedømt som utilbørlig. B ble frikjent, det samme ble A på dette punktet.

Forholdet mellom A og C ble bedømt annerledes. C hadde fått godkjenning fra sin arbeidsgiver til å jobbe med tegningene, men hadde delegert arbeidet videre til en underordnet. C sto fortsatt som ansvarlig for tegningene. Verdien av tegningene ble anslått til 10.000 kroner. Betaling ble aldri diskutert. Siden tegningene ikke var personlig utført av C og arbeidet med dem dessuten hadde blitt utført i arbeidstida, ble dette ikke ansett som en vennetjeneste, men som en utilbørlig belønning for As tjenesteutøvelse. A ble dømt for ”mutbrott”, C for bestikkelse. Dommen er påanket.

Videre er det *totale omfanget av ytelsene* man mottar av betydning. Fra dansk rettspraksis kan U 1985.270Ø nevnes. Tiltalte var bl.a. avdelingsleder for kommunens fjernvarmeforsyning. Han mottok en rekke ytelser fra et entreprenørfirma som i det aktuelle tidsrommet hadde utført arbeid for 39 millioner DKR vedrørende kommunens fjernvarmeforsyning. Firmaet hadde interesse av å bli tildelt oppdrag fra kommunen også i framtida. Tiltalte ble frifunnet på noen av punktene. De omfattet reiser i inn- og utland til en samlet verdi på ca. 11.500 kroner, samt noen av tiltalepunktene som omhandlet privat samvær. Reisene ble ansett som relevante for tjenesteutøvelsen, det private samværet som tillatt oppmerksomhet til en offentlig ansatt. Noen restaurant besøk, gaver og de resterende tiltalepunktene for privat samvær ble ansett for å ha for stort omfang samlet sett, slik at det forelå overtredelse av den danske straffebestemmelsen.

Eksempelene fra nordisk rettspraksis viser at det må foretas en samlet vurdering dersom det er snakk om flere separate ytelser som er mottatt over en årrekke. Videre er verdien av fordelene, hvem fordelene er rettet mot, formålet med ytelsen samt nødvendigheten og relevansen av reiser og seminarer sentrale momenter. Men utilbørlighetsvurderinga vil alltid bero på en konkret helhetsvurdering av alle de omstendighetene som foreligger.

5.5.3.4 Påskjønnelse for utført arbeid

Det er legitimt å motta mindre verdifulle gaver som takk for vel utført arbeide. Dette er forutsatt i forarbeidene.⁴³ En blomsterbukett, en konfekteske eller lignende som gis som en takk til noen man mener har gjort en god jobb er ikke å anse som straffbart. Dette må også gjelde for offentlige tjenestemenn. Men som jeg kommer tilbake til under pkt. 5.7, vil det som oftest være en strengere norm for hvor store ytelser en offentlig tjenestemann kan motta i forhold til en som er ansatt i en privat sektor. For eksempel vil det nok være akseptabelt at en privatperson som har bygget seg et hus gir snekkeren ei flaske brennevin som takk for jobben. Det samme må gjelde dersom et firma gir en flaske brennevin til de som har pusset opp firmaets kontorlokale. En journalist som mottar en flaske brennevin fra en som har fått positiv medieomtale vil etter mitt syn være noe mer problematisk. Gaven må nok anses som akseptabel, særlig dersom det er klart at journalisten verken har bedt om noen belønning eller har regnet med å få en belønning og at vedkommende informerer ledelsen om fordelene og eventuelt tilbyr seg å gi den fra seg. Dersom det utvikler seg til en fast praksis mellom partene at journalisten får en belønning for å gi vedkommende positiv medieomtale, vil tilfellet etter min mening være utilbørlig og dermed rammes av strl. § 276a, forutsatt at de øvrige vilkårene er oppfylt. Dette fordi ytelsene samlet sett lett vil få et for stort omfang og fordi en slik praksis kan komme i strid med journalistens objektivitet og kritiske tilnærming til saker som omhandler giveren.

Et annet viktig moment er tidspunktet for ytelsen. Dersom fordelene gis etter at et arbeid er utført, skal det mer til for å anse forholdet som utilbørlig enn om ytelsen gis før noen skal utføre ei handling i anledning sin stilling.

5.6 Ytelsens art og verdi

Som jeg har drøftet i kapittelet om fordelsbegrepet, trenger ikke fordelene å ha noen økonomisk verdi. Men dersom den har det, vil den være et viktig moment i

---

⁴³ Se Ot.prp. nr. 78 s. 55.

utilbørighetsvurderinga.⁴⁴ I forarbeidene er det forutsatt at mindre verdifulle gaver eller andre fordeler som det vil stride mot den alminnelige rettsfølelse å kriminalisere ikke skal anses for utilbørlige.⁴⁵ Hvor liten verdien må være for at fordelene skal anses som tilbørlig sier forarbeidene ingenting om. Det må være klart at det ikke kan oppstilles noen bestemt sum i kroner og øre. Ytelsens verdi er bare ett av flere momenter som spiller inn. I noen situasjoner vil det derfor være akseptabelt å gi eller motta fordeler av en ikke ubetydelig verdi, i andre situasjoner vil det være uakseptabelt å gi eller motta fordeler av liten verdi.

Som et utgangspunkt kan man gå ut i fra at dersom verdien ligger innenfor det som er normalt for slike ytelser, vil fordelene ikke være utilbørlig. Som jeg har nevnt i pkt. 5.5.3.3, vil det i noen tilfeller kunne være akseptabelt å gi eller motta en reise. Dersom verken reisen, oppholdet eller måltider under reisen har noe lukseriøst preg, taler det for at fordelene faller utenfor korrupsjonsbestemmelsenes virkeområde. Hvis det derimot er snakk om en reise på første klasse og overnatting på et hotell med veldig høy standard, vil fordelene lettere anses som utilbørlig siden fordelene er mer verdifulle enn den behøvde å være for å oppfylle reisens formål. Det samme gjelder om det gis en gave, for eksempel som en julepresang. Ei ordinær flaske vin vil i de fleste tilfeller være en akseptabel gave. Hvis det derimot dreier seg om ei veldig eksklusiv flaske vin, kan gaven være utilbørlig. I den danske dommen inntatt i U 1985.270Ø hadde soussjefen bl.a. mottatt ei flaske rødvin i julegave fra et entreprenørfirma. Verdien var beregnet til 933 kroner. Han ble dømt for mottagelsen av denne gaven, til tross for at hans forhold til entreprenørfirmaet hadde vært tett i flere år, slik at det i og for seg ikke var noe unaturlig at firmaet ga soussjefen en julegave.

I enkelte situasjoner vil det være akseptabelt å gi eller motta ytelser som er av en betydelig verdi. Forarbeidene til tjenestemannsloven 4. mars 1983 nr. 3 (tjml.) nevner som eksempel tilfeller hvor tjenestemannen har kommet til skade i tjenesten.⁴⁶ Dette synspunktet må også legges til grunn utenfor den offentlige sektoren. Et annet tilfelle

---

⁴⁴ Jf. Ot.prp. nr. 78, s. 55.

⁴⁵ I.c.

⁴⁶ Se Ot.prp. nr. 44 1976-1977 Om lov om statens tjenestemenn, s. 35.

hvor gaver av større verdi kan aksepteres, er når mottakeren har mistet en av sine nærstående eller et nært familiemedlem har fått en alvorlig sykdom. Dersom mottakeren i slike tilfeller har ytret ønske om pengegaver til et bestemt formål som innebærer at han ikke selv får rådighet over midlene, for eksempel forskning, må også større gaver aksepteres.⁴⁷

Hvor store verdier som kan aksepteres vil også bero på mottakerens stilling og om det dreier seg om den offentlige administrasjonen eller det private næringslivet. Dette skal jeg komme nærmere inn på i neste avsnitt. Men som det er påpekt i PriceWaterhouseCoopers "Rapport om korrupsjon i Norge" fra 1999, kan virkningene av å ha mottatt en fordel bli større enn verdien skulle tilsi. Den som mottar skjulte fordeler må holde utbyttet skjult for skattemyndigheter, arbeidsgiveren, kollegaer osv. Dette gjør mottakeren sårbar for press fra giveren og kan skape et avhengighetsforhold selv om verdien av utbyttet ikke er så stort.⁴⁸

5.7 Ulike terskler for utilbørlighet

Normen for hva som må anses som en utilbørlig fordel er ikke den samme overalt. Den vil variere alt ettersom man befinner seg i privat eller offentlig sektor, stillingens karakter og foretakets eller bedriftens arbeidsoppgaver. Dette standpunktet er også lagt til grunn i forarbeidene, jf. NOU 2002:22 s. 39 og Ot.prp. nr. 78 s. 56.

Generelt sett vil altså offentlige tjenestemenn være underlagt en strengere norm enn ansatte i privat sektor. Dette begrunnes med at det må stilles særlig strenge krav til offentlige tjenestemenns habilitet og objektivitet i tjenesten. En velfungerende offentlig administrasjon er avhengig av å ha et tillitsforhold til sitt publikum. Dersom dette tillitsforholdet slår sprekker, kan det få svært uheldige konsekvenser for statsforvaltningen og demokratiet.⁴⁹

---

⁴⁷ Jf. Bjørnaraa, Gaard og Selmer, Norsk tjenestemannsrett, s.741.

⁴⁸ Se PriceWaterhouseCoopers, "Rapport om korrupsjon i Norge", s. 6.

⁴⁹ Se også Ot.prp. nr. 44 1976-1977, s. 34.

Gaver til offentlige tjenestemenn er særskilt regulert i tjml. § 20. Dette er ingen straffebestemmelse, sanksjonene som følger av loven selv er disiplinærsanksjoner angående arbeidsforholdet. Det er antatt i forarbeidene til de nye korrupsjonsbestemmelsene at normen ikke i alle tilfeller skal være like streng som i tjml. § 20, jf, NOU 2002:22 s. 39. Men en gave som er i strid med tjml. § 20, vil i de fleste tilfeller også kunne gi grunnlag for straff etter strl. § 276a.⁵⁰ Det er derfor av interesse å undersøke hvordan tjml. § 20 har blitt praktisert, siden bestemmelsen vil kunne ”gi en viss veiledning” som det står i Ot.prp. nr. 78 s. 56.

I forarbeidene til tjenestemannsloven er det forutsatt at forbudet ikke skal ramme alle ytelser. I Ot.prp. nr. 44 1976-1977 s. 34 står det:

”Forbudet bør derfor gis en slik form at det bare retter seg mot forhold som har til hensikt eller er egnet til å påvirke tjenestemannen, og således kan gi grunn til tvil om hans habilitet og objektivitet.”

Det er altså bare ytelser som er gitt for å påvirke eller som er egnet til å påvirke som rammes av tjml. § 20. At ytelsen må være egnet til å påvirke innebærer ikke at tjenestemannen faktisk må ha blitt påvirket. Det er tilstrekkelig at den utad framstår som egnet. Dersom ytelsen er av en slik karakter at det oppstår tvil om tjenestemannen har ivaretatt sin objektivitet, vil den sannsynligvis rammes av bestemmelsen.

Det andre alternativet, at ytelsen er gitt for å påvirke, er i praksis vanskeligere å bevise. Men dersom det er på det rene at det var dette som var hensikten med ytelsen, rammes den av § 20, forutsatt at øvrige vilkår er oppfylt. Spørsmålet vil bero på en konkret vurdering, der det bl.a. må legges vekt på hvem som er giveren, mottakerens stilling, ytelsens verdi og om ytelsen har sammenheng med en konkret sak.⁵¹

Det siste alternativet i tjml. § 20 er at det er i strid med reglement å motta ytelsen. Reglement kan ha blitt framforhandlet på bakgrunn av tjml. § 23, eller være ensidig

---

⁵⁰ Jf. Ot.prp. nr. 78 s. 56.

⁵¹ Jf. Ot.prp. nr. 44 1976-1977 s. 34.

fastsatt av arbeidsgiveren. Begge typer reglement omfattes av § 20, jf. Bjørnaraa m.fl., Norsk tjenestemannsrett. s. 743. Jeg vil komme nærmere inn på interne instruks m.m. i pkt. 5.8.

Det må dessuten påpekes at normen også kan variere innad i gruppen ”offentlige tjenestemenn”. Ikke alle stillinger som faller inn under dette begrepet er like sensitive for utilbørlig påvirkning. Det er for eksempel forskjell på stillinger i servicerettede stillinger og stillinger av kontrollerende og dømmende karakter. Leger og lærere som er ansatte i det offentlige kan i større grad akseptere mindre gaver enn for eksempel dommere, politimenn og tollere.⁵²

Det finnes ingen rettspraksis som angår tjml. § 20. Men fra forvaltningspraksis kan nevnes en sak for Planleggings- og samordningsdepartementet (sak 97/521).⁵³ Problemstillinga her var om tjenestemenn kunne delta gratis på reiser og arrangementer som inneholdt både et faglig og et sosialt opplegg. Det var én av statens forretningsforbindelser som skulle betale kostnadene, som skulle ligge på ca. kr. 10.000,- pr. deltaker. Svaret, som går fram av et brev fra departementet av 6. mai 1997 til samtlige departementer og Statsministerens kontor, var benektende. Det ble lagt vekt på at kostnadene pr. deltaker var betydelige, at påvirkning kunne skje og at det kunne skape et inntrykk utad at de embets- og tjenestemennene som deltar på slike arrangementer lar seg påvirke av giveren.

For ansatte innen privat sektor finnes det ingen generelle lovbestemmelser mot å motta gaver. Et slikt forbud kan imidlertid følge av intern instruks eller avtale med arbeidsgiveren. Dersom det foreligger et brudd på slik instruks eller avtale, vil det være et tungtveiende moment for at fordelene er utilbørlig. Men det kreves også i slike situasjoner at det foreligger et klart klanderverdig forhold.⁵⁴

---

⁵² Se Bjørnaraa, Gaard og Selmer, s. 741-742.

⁵³ Her sitert fra Bjørnaraa, Gaard og Selmer, s. 742.

⁵⁴ Jf. Ot.prp. nr. 78, s. 55.

Det finnes private organisasjoner og foretak hvor normen for utilbørlighet må være strengere enn i det private næringslivet for øvrig. Dette må antas å gjelde private foretak som har overtatt funksjoner som tidligere har vært en del av den offentlige administrasjonen, samt ikke-statlige organisasjoner med et ideelt formål.⁵⁵ Disse ivaretar samfunnets felles interesser og det er av stor betydning at deres virksomhet blir drevet på et objektivt og saklig grunnlag.

Til sist må det påpekes at normen også varierer med mottakerens stilling innad i organisasjonen. Personer i ledende stillinger og andre nøkkelposisjoner vil som regel være underlagt en strengere norm enn øvrige ansatte.⁵⁶

5.8 Interne instruksjer, arbeidsavtaler, praksis og sedvaner

Interne instruksjer og arbeidsavtaler har betydning i to sammenhenger. For det første vil det være et tungt moment for at fordelen er utilbørlig dersom den er i strid med instruks eller arbeidsavtale. Dette har også kommet til uttrykk i rettspraksis. At tiltalte hadde opptrådt i strid med interne instruksjer og egne fullmakter, var et moment i Rt. 1995 s. 1536 og sak nr. B 1784/98-2001 for Östersund tingrett. For det andre kan interne retningslinjer gi veiledning om hva som anses som skikk og bruk innen ulike bransjer eller etater. Retningslinjene kan altså brukes for å klarlegge sedvane. Det er forutsatt i forarbeidene at sedvane er et sentralt tolkingsmoment i utilbørlighetsvurderinga.⁵⁷

Det finnes etter hvert mange bedrifter og foretak som har utarbeidet interne retningslinjer angående hvilke fordeler de ansatte har anledning til å gi eller motta i tjenesten.

---

⁵⁵ Ot.prp. nr. 78, s. 56.

⁵⁶ Ibid s. 55.

⁵⁷ I.c.

DnBNOR Kapitalforvaltning ASA forbyr sine medarbeidere å motta noen form for økonomisk fordel fra forretningsforbindelser med mindre det dreier seg om mindre oppmerksomhetsgaver i tilknytning til for eksempel høytider og spesielle anledninger. Gavene kan ikke ha verdi over 1000 kroner. Invitasjoner til reiser fra selskapets forretningsforbindelser må godkjennes på forhånd. For øvrig må den ansatte ha godkjenning fra nærmeste overordnede for å motta ytelser, inkludert naturalytelser som kurs og reiser. Den ansatte er dessuten pliktig til å registrere alle mottatte ytelser og økonomiske fordeler. Når det gjelder ansattes adgang til å gi gaver og økonomiske fordeler til kunder og andre forbindelser, gjelder det egne retningslinjer for hvem som har adgang til å gi slike ytelser. Retningslinjene inneholder også verdigrenser. Gaver med en verdi utover 1500 kroner skal forhåndsgodkjennes av Divisjons- eller stabsleder. Enkeltytelser på 10.000 kroner eller mer skal forhåndsgodkjennes av konserndirektøren.⁵⁸

Entreprenørselskapet Selvaag ønsker ikke at deres ansatte skal motta oppmerksomheter overhodet, ei heller til jul og lignende. Selskapet sender med jevne mellomrom ut brev til sine leverandører hvor de ber om at ansatte ikke gis noen form for gaver. Evt. mottatte gaver loddas ut internt.⁵⁹

Ansatte i Statoil skal i følge de interne retningslinjene ”Etikk i Statoil” pkt. 2.2 avvise enhver direkte eller indirekte gave, ytelse, oppvartning eller annen fordel med mindre den er av ubetydelig verdi. Alle tvilstilfeller skal forelegges nærmeste leder. Ansatte skal også avvise ethvert tilbud om reise, særlig gunstige reisebetingelser og/eller opphold.

Dette er bare noen eksempler på interne retningslinjer. Problemstillinga i dette avsnittet er hvilken betydning slike retningslinjer har i forhold til straffebestemmelsene mot korrupsjon. Hvilken vekt har sedvanen i utilbørighetsvurderinga?

---

⁵⁸ Jf. Egenhandelsregelverk, taushetserklæring og etiske retningslinjer for BnBNOR Kapitalforvaltning ASA pkt. 3.3 og 3.4.

⁵⁹ Opplysninger mottatt etter en samtale med entreprenørselskapet Selvaag ved Marit Albertsen

Generelt sett avhenger sedvanens vekt av hvilke øvrige rettskilder som finnes på området. Størst vekt har sedvanen dersom det foreligger få andre rettskilder som gir anvisning på en bestemt løsning. Aarbakke anfører blant annet at en kutyme bør tillegges vekt fordi denne handlemåten har vært ansett som rett i de aktuelle tilfellene og fordi domstolene mangler spesialkunnskap på mange livsområder.⁶⁰ Men ofte har sedvanen bare betydning som supplerende faktor.⁶¹ Enkelte lovbestemmelser henviser dessuten til ”god-skikk-normer”, altså normer som er rådende innenfor det området loven regulerer. Da er det naturlig at sedvanen tillegges vekt når bestemmelsen skal tolkes. Ordet ”utilbørlig” henviser til en slik vurdering av handlingas karakter sett i lys av de verdiene som er rådende i samfunnet til enhver tid.⁶² Det er da også forutsatt i forarbeidene at sedvane er et sentralt tolkingsmoment i utilbørlighetsvurderinga.⁶³

Sedvanen vil imidlertid ikke være et avgjørende moment. Dersom tyngre rettskilder taler for en annen løsning enn sedvanen, må som regel sedvanen settes til side. Et annet moment er vurderinga av hvor god norm sedvanen gir uttrykk for. Private avtaleparter tar ikke så mye hensyn til alminnelige aksepterte verdipremisser og vurderer heller ikke de mer fjerne konsekvensene av at denne handlemåten skal tjene som alminnelig norm.⁶⁴ Selv om en fordel anses som vanlig innen en bransje, kan den ha uheldige konsekvenser overfor konkurrenter, forbrukere eller for tilliten til virksomheten. Dersom sedvanen strider mot de hensynene som ligger bak korrupsjonsbestemmelsene, må påtalemyndigheten og domstolene ha anledning til å sette bransjepraksisen til side. Dette prinsippet kommer til uttrykk i Ot.prp. nr. 78 s. 55 og Rt. 1993 s. 927 (Oslokorupsjonssaken). Denne avgjørelsen gjaldt smøring av ansatte innen en etat i Oslo kommune. Det var an alminnelig oppfatning innen etaten at de aktuelle ytelsene var en naturlig fulgte naturlig med jobben. Om dette uttalte Høyesterett på side 929:

”Jeg kan ikke se at bedømmelsen [av hva som skal anses som urettmessig] her blir noen annen om det i den offentlige etat der er tale om, hersker en ”subkultur” hvor

---

⁶⁰ Se Aarbakke, Kutymen som rettskilde i TfR 1965, s. 449-450.

⁶¹ Se Eckhoff, Rettskildelære, s. 268.

⁶² Jf. Ot.prp. nr. 78, s. 34.

⁶³ Ibid, s. 55.

⁶⁴ Jf. Aarbakke, s. 455.

spesielle ytelser til de offentlige ansatte er blitt oppfattet som ”en naturlig del av det forretningsmessige samarbeid”. Det avgjørende er om det foreligger personlige fordeler for tjenestemannen som er egnet til å virke influerende på ham.”

Det faller utenfor denne oppgavens rammer å gjøre rede for hva som er sedvane innen de ulike bransjene. Jeg vil likevel kort nevne noen av resultatene av en undersøkelse PriceWaterhouseCoopers gjennomførte blant norske ledere i 1998. Lederne ble bl.a. spurt om hva som er akseptable gaver som medarbeiderne kunne motta uten å informere arbeidsgiveren. Hele 98% mente at gratis lunsj var akseptabelt. 81% svarte at middag utgjorde en akseptabel fordel, mens bare 9% var positive til en kasse vin som gave. Når det gjaldt seminarer i Norge var 23% positive, mens bare 13% var positive til seminarer i utlandet. Deltagelse på seminar med følge var det få som anså som akseptabelt; her var resultatet hhv. 3% og 2% for seminar avholdt i Norge eller utlandet.

På spørsmål om hvor store ytelser som skaper avhengighetsforhold, svarte 55% at de var ganske enig eller helt enig i at en fordel til en verdi av 1.000 kroner eller mer skaper et avhengighetsforhold. For fordeler til en verdi på mellom 1.000 og 10.000 kroner var det 75% som ga tilsvarende svar.⁶⁵

Verken undersøkelsen eller de interne retningslinjene som er nevnt gir grunnlag for å oppstille noen konklusjon angående hva som i følge sedvanen er akseptable ytelser. Det kan imidlertid virke som at det går ei grense ved fordeler som har en verdi på 1000 kroner eller mer. Men dette er ingen absolutt grense. I visse tilfeller vil fordeler av mindre verdi kunne rammes av korrupsjonsbestemmelsene, i andre tilfeller kan mer verdifulle fordeler tolereres.

5.9 Graden av åpenhet

Korrupsjonshandlinger foregår gjerne i det skjulte. Både giver og mottaker har interesse av å holde transaksjonene unna offentligheten. Åpenhet rundt ytelsen kan derfor være

---

⁶⁵ PriceWaterhouseCoopers, ”Rapport om korrupsjon i Norge”, s. 34-35.

med på å fjerne det utilbørlige ved handlinga. Hvis det for eksempel kommer fram at en offentlig tjenestemann har fått dekket kostnadene til et seminar av en forretningsforbindelse, virker forholdet mistenkelig hvis det er forsøkt holdt skjult. Dette vil igjen skade tilliten til det offentlige; det er sådd tvil om tjenstemannens integritet. Hvis det derimot forelår full åpenhet om forholdet, gir det inntrykk av at ingen av partene har noe å skjule. Partene har spilt med åpne kort, noe som virker tillitsvekkende. Åpenhet taler altså mot at forholdet er utilbørlig.

Temaet for dette avsnittet er å gjøre rede for i hvilke tilfeller åpenhet kan fritta for straffeansvar.

Det at giveren eller mottakeren har informert overordnede om ytelsen, kan medføre at forholdet ikke anses som straffbart. Et eksempel på dette er Rt. 1994 s. 1555. Her hadde tiltalte, som var ansatt som soussjef i en bank, ved flere anledninger tillatt et selskap å overtrekke kassekredittkontoen med betydelige beløp. Han hadde også innvilget tilleggs kreditter og ettergitt gjeld, alt i strid med sine fullmakter og bankens instruksjer. Banken ble påført et betydelig tap. Det forelå imidlertid kunnskap om selskapets låneforhold på flere nivåer i banken. Både lokalstyret, det kompetente bevilgningsorganet, kontrollkomiteen, intern-revisjonen og tiltaltes overordnede var kjent med engasjementet. Når det var så stor kunnskap om forholdet innad i banken, kom Høyesterett til at tiltalt ikke hadde handlet mot bankens tarv. Han ble derfor frifunnet for anklagen om utroskap.

Høyesterett kom til motsatt resultat i Rt. 1993 s. 727. Også denne saken omhandlet en banksjef. Banksjefen hadde innvilget et lån som han lot utbetale uten at det var stilt tilstrekkelig sikkerhet. Da han oppdaget at beløpet ikke hadde blitt brukt til det avtalte, et tomtekjøp, ble han i tvil om lånekundens betalingsevne. I et forsøk på å unngå at banken ble påført tap, lot han utbetale ytterligere beløp til lånekunden for at denne skulle innfri gjeld han hadde til en tredjeperson. Denne tredjepersonen skulle så kjøpe tomtene av lånekunden slik at lånekunden kunne betale tilbake det han hadde fått utbetalt av banken. Selv om motivet var å tjene bankens interesser ble banksjefen dømt etter strl. § 275 fordi han hadde forsøkt å holde transaksjonene skjult for sine overordnede i banken. Siden disposisjonene påførte banken en tilleggsrisiko, skulle

ledelsen i banken blitt forelagt saken og fått mulighet til å ta stilling til om det skulle foretas ytterligere utbetalinger.

Men åpenhet ovenfor overordnede eller prinsipalen medfører ikke nødvendigvis at forholdet ikke er straffbart. Straffbarheten avhenger av de øvrige omstendighetene. Et viktig moment her vil være hvem giveren eller mottakeren har informert. Det er forskjell på å informere en leder på et lavere nivå og å informere styret eller prinsipalen selv. En formann på en av bedriftens avdelinger kan velge å akseptere en fordel en av hans underordnede har mottatt. Mottagelsen av ytelsen kan likevel være i strid med prinsipalens interesser. Dersom prinsipalen selv aksepterer at en ansatt mottar en fordel, er det større grunn til å frita mottakeren. Det kan imidlertid tenkes at prinsipalen har gitt samtykke til en transaksjon som ikke tåler dagens lys. Da kan straffeansvar likevel bli aktuelt, både for mottakeren og de i ledende stillinger som har vært orientert om forholdet, men som ikke har grepet inn.

Det at giveren eller mottakeren informerer en overordnet kan imidlertid medføre at straffeansvaret går over på den som blir informert. Hvis giveren eller mottakeren er i tvil om hvorvidt det er i orden å gi eller motta ytelsen og spør seg til råds hos en overordnet, kan det frita giveren eller mottakeren dersom den overordnede aksepterer forholdet, jf. Rt. 1994 s. 1555. Imidlertid kan den som har blitt informert, få en plikt til å gripe inn når han har fått kunnskap om transaksjonen og eventuelt dømmes for medvirkning dersom vedkommende forblir passiv.

Et annet spørsmål åpenhetens *omfang*. Er det tilstrekkelig at det er åpenhet om forholdet innad i organisasjonen, eller om det også må kreves at det foreligger åpenhet om forholdet også utenfor organisasjonen. Svaret på dette må bero på hvilke interesser som kan bli skadelidende pga. transaksjonen. Er det en av de involverte partenes prinsipal som kan bli skadelidende, vil åpenhet overfor prinsipalen være tilstrekkelig. Er det derimot konkurrenter, forbrukere eller samfunnet for øvrig som risikerer å bli skadelidende, må det nok også kreves åpenhet utad. Her må forholdet vurderes konkret. Det må undersøkes om de momentene som kjennetegner korrupsjonshandlinger foreligger til tross for at det er åpenhet om forholdet innad i organisasjonen. Dersom transaksjonen kan få skadelige følger utenfor organisasjonen, er det imidlertid lite

praktisk at intern åpenhet kan medføre at forholdet ikke anses utilbørlig og dermed straffritt. I slike tilfeller vil det gjerne foreligge andre tungtveiende momenter for å anse forholdet som utilbørlig.

Åpenhet er altså et tungtveiende moment i utilbørlighetsvurderinga. Men åpenhet kan ikke medføre fritak for straff dersom forholdet for øvrig er så kritikkverdig at handlinga rammer de interessene korrupsjonsbestemmelsene er ment å verne.

5.10 Øvrige omstendigheter

Avgjørelsen av om fordelen er utilbørlig beror som sagt på en konkret helhetsvurdering. Tolkingsmomentene som er nevnt i forarbeidene er ikke uttømmende, det samme gjelder de faktorene som jeg har gått igjennom foran. Det er ikke praktisk mulig på forhånd å ramse opp alle de omstendighetene som kan virke inn på utilbørlighetsvurderinga. Men viktige faktorer vil være de hensynene korrupsjonsbestemmelsene er ment å ivareta. De ulike momentene som er drøftet ovenfor kan trekke i ulike retninger. Ytelsen kan for eksempel være gitt i forbindelse med en 50-årsdag, den kan være av en betydelig verdi, giveren kan være en nær forretningsforbindelse og mottakeren kan være en offentlig tjenestemann. 50-årsdagen og forholdet mellom giveren og mottakeren taler mot at forholdet er utilbørlig, verdien og det faktum at mottakeren er en offentlig tjenestemann taler for utilbørlighet. I slike tilfeller må det vurderes hvordan ytelsen framstår samlet sett. Er den egnet til å skape tvil om tjenstemannens objektivitet? Kan den ha påvirket mottakeren? Kan ytelsen virke konkurransevridene eller kan den påvirke markedskreftene på en eller annen måte? Kan ytelsen få negative konsekvenser for giverens og/eller mottakerens prinsipal? Hvis svaret på disse spørsmålene er ja, er ytelsen sannsynligvis utilbørlig. Som nevnt tidligere vil formålsbetraktninger være tungtveiende momenter i utilbørlighetsvurderinga. Ytelser som utgjør en trussel mot de interessene de nye korrupsjonsbestemmelsene er ment å verne, vil derfor i de fleste tilfellene rammes av loven. Det må kreves tungtveiende grunner for ikke å finne slike tilfeller utilbørlige.

5.11 Bestikkelse av utenlandske offentlige tjenestemenn

De nye korrupsjonsbestemmelsene rammer også forhold hvor en fordel gis i anledning stilling, verv eller oppdrag i utlandet, jf. § 276a andre ledd og § 276c andre ledd. Dette reiser særlige problemer i forhold til norske virksomheter som opererer i land med en høy grad av korrupsjon. I enkelte land er det helt nødvendig å gi mindre bestikkelser for at tjenestemennene i det hele tatt skal gjøre jobben sin. Det er også vanlig å benytte seg av lokale agenter til å bearbeide markedene for at utenlandske varer eller virksomheter skal få slippe til. Det er ikke uvanlig at disse lokale agentene bestikker personer i sentrale stillinger. Korrupsjonsmiddelet er ofte penger mottatt av oppdragsgiveren som vederlag for agentoppdraget. Spørsmålet her er i hvilken grad disse tilfellene rammes av de nye korrupsjonsbestemmelsene.

Også i forhold til utenlandske offentlige tjenestemenn er det kun utilbørlige fordeler som rammes av straffebestemmelsene. Vurderingstemaet er derfor når betaling til utenlandsk offentlig tjenestemann må anses som utilbørlig.

I følge forarbeidene vil utilbørlighetsvurderinga bli påvirket av forholdene i det landet hvor ytelsen gis eller mottas, eller hvor den passive bestikkeren har sitt virke. I en del land må det betales en mindre sum, ofte kalt "facilitation payments", for at tjenestemennene i det hele tatt skal gjøre jobben sin. Dersom man blir presset til å yte en fordel for å oppnå noe man etter loven er berettiget til, skal det i følge forarbeidene mye til for å anse forholdet for utilbørlig.⁶⁶

I den forklarende rapporten til OECD-konvensjonen er fenomenet "facilitation payments" omtalt slik i pkt. 9:

"Small "facilitation" payments do not constitute payments made "to obtain or retain business or other improper advantage" within the meaning of paragraph 1 and, accordingly, are also not an offence. Such payments, which, in some countries, are made to induce public officials to perform their functions, such as issuing licenses or permits, are generally illegal in the foreign country concerned.

---

⁶⁶ Jf. Ot.prp. nr. 78 s. 56 og Innst.O. nr. 105 s. 5.

Other countries can and should adress this corrosive phenomenon by such means as support for programmes of good governance. However, criminalisation by other countries does not seem a practical or effective complementary action.”

Det har altså ikke vært meninga å kriminalisere denne typen betalinger. En ukultur i andre lands forvaltningsorganer bør i utgangspunktet anses som et internt anliggende.

Hva som konkret utgjør slike mindre ”facilitation payments” er mer uklart.

Forarbeidene nevner som eksempler tilfeller hvor man må betale for å få igjen passet sitt eller for å få reise ut av landet igjen.⁶⁷ For øvrig vil det også i disse tilfellene være nødvendig å foreta en helhetsvurdering hvor formålet med ytelsen, ytelsens art og verdi, interne instruksjer, sedvaner, åpenhet og partenes stilling vil være sentrale momenter.

Bestikkelser som ytes for at en bedrift skal få muligheten til å komme inn på markedet i et annet land, eller for å bli tildelt kontrakter i et annet land, rammes av de nye korrupsjonsbestemmelsene. Dette gjelder selv om bestikkelser synes å være en nødvendighet for å bli tildelt kontrakter eller få innpass på markedet i den aktuelle staten. Disse tilfellene kan ikke betegnes som utpresning, siden det er frivillig om man ønsker å etablere forretningsforbindelser med andre land.

En del norsk bedrifter og foretak opererer allerede i markeder hvor korrupsjon er et utbredt fenomen. For disse bedriftene og foretakene innebærer lovendringa at de får en handlingsplikt. Dersom de har sett seg nødt til å yte utilbørlige fordeler tidligere, har de etter lovendringa en plikt til å sørge for at en slik praksis opphører. Horton-saken, som jeg kommer tilbake til under kapittel 6, er et eksempel på dette. Etter Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2004 s. 357 er det kun handlinger foretatt etter at lovendringa er kunngjort i Norsk Lovtidend som kan straffes.

---

⁶⁷ Se Ot.prp.nr. 78 s. 56.

6 Ulovlig påvirkningshandel

6.1 Hva er påvirkningshandel?

Vi står overfor en påvirkningshandel når personer som tilhører beslutningstakerens nære krets, som for eksempel beslutningstakerens politiske parti, utnytter sin stilling ved å forlange fordeler. Den som søker å påvike beslutningstakeren kalles påvirkningsagenten og handler på vegne av en tredjeperson. Dersom påvirkningsagenten er medlem av samme politiske parti som beslutningstakeren, og har stor innflytelse innad i partiet, vil det være påvirkningshandel dersom agenten forfekter et syn på bakgrunn av et oppdrag han har påtatt seg fra en utenforstående. Det er ikke påvirkningshandel dersom medlemmer i et politisk parti argumenterer for et bestemt syn som er uttrykk for en personlig politisk overbevisning.

6.2 Om vedtagelsen av § 276c

Straffelovrådet gikk inn for at Norge skulle ta forbehold overfor Europarådskonvensjonens artikkel 12 som rammer ”trading in influence”. Rådet mente at disse tilfellene ville fanges opp av den foreslåtte ordlyden til den nye korrupsjonsbestemmelsen og så ingen behov for å kriminalisere handlinger som lå utenfor forslagets rekkevidde.⁶⁸

Departementet var ikke enig i dette. Det mente at en reservasjon kunne sende uheldige signaler til verdenssamfunnet og at Norge burde følge opp Europarådets initiativ om kriminalisering av påvirkningshandel. Departementet påpekte dessuten at det kunne tenkes tilfeller hvor utilbørlig påvirkningshandel ikke ble rammet av ordlyden til den

---

⁶⁸ Se NOU2002:22 s. 31-32.

generelle bestemmelsen mot korrupsjon. For eksempel ville bestikkelse av en slektning av beslutningstakeren falle utenfor fordi fordelene i dette tilfellet ikke hadde tilknytning til "tjeneste, verv eller oppdrag". Departementet vurderte Straffelovrådets forslag som utilstrekkelig til å ramme utilbørlig påvirkningshandel og gikk inn for å innta en egen bestemmelse angående dette i § 276c.⁶⁹

Justiskomiteen var enig med departementet og påpekte i tillegg at en reservasjon overfor artikkel 12 i Europaråtskonvensjonen ville medføre at vi fikk et mindre effektivt lovverk enn det standarden i konvensjonen la opp til.⁷⁰

6.3 Utilbørlighetsvurderinga

Det er viktig å merke seg at det ikke er utilbørlig påvirkning som er straffbart etter § 276c. Handlinga er straffbar bare dersom noen mottar en utilbørlig fordel for å påvirke. Det er derfor påvirkningsagentens motivasjon for å drive påvirkning som er det sentrale. Er agenten motivert av en utilbørlig fordel, rammes forholdet av § 276c.

Problemstillinga her er for det første om normen for utilbørlighet er den samme i § 276c som i § 276a og for det andre om det er de samme tolkingsmomentene som gjør seg gjeldende i forhold til de to bestemmelsene.

I Ot.prp. nr. 78 blir det på s. 60 uttalt at det i likhet med utilbørlighetsvurderinga i forhold til § 276a må kreves et klart klanderverdig forhold for at bestemmelsen skal komme til anvendelse. Det blir videre uttalt at utilbørlighetsvurderinga i forhold til § 276c vil kunne avvike noe i forhold til den tilsvarende vurderinga under § 276a. Det er uklart om denne uttalelsen refererer seg til om normen for utilbørlighet skal ligge høyere i forhold til den ene bestemmelsen i forhold til den andre, eller om uttalelsen innebærer at det er forskjellige momenter som gjør seg gjeldende med ulik vekt i forhold til de to bestemmelsene.

---

⁶⁹ Se Ot.prp. nr. 78, s. 41.

⁷⁰ Se Inst.O. nr. 105 s. 7.

Etter min mening må det være den siste betydninga som må legges til grunn. De to bestemmelsene rammer to ulike former for korrupsjon hvor det særlig er personkretsen som omfattes som utgjør den største forskjellen. § 276c har bare selvstendig betydning i forhold til påvirkningshandlinger som ikke skjer i anledning den passive bestikkers stilling, verv eller oppdrag.⁷¹ Men i forhold til begge bestemmelsene vil det oppstå vanskeligheter i praksis med å trekke grensa mellom straffrie fordeler og straffbare bestikkelser. Begge bestemmelsene har en vid ordlyd som rammer på den ene sida klart straffverdige handlinger og på den andre sida forhold som det vil stride mot den alminnelige rettsfølelsen å kriminalisere. I forhold til bestemmelsen om påvirkningshandel er det særlig i forholdet til legitim lobbyvirksomhet hvor det kan oppstå avgrensingsproblemer. Det er imidlertid ingenting som taler for at normen skal håndheves strengere i forhold til den ene paragrafen enn den andre. Poenget er at det må foretas en skjønnsmessig vurdering i forhold til begge bestemmelsene og at det beror på en konkret vurdering om forholdet skal anses som utilbørlig eller ikke.

De ulike momentene vil altså i utgangspunktet ha ulik vekt i utilbørlighetsvurderinga i hhv. § 276a og § 276c. Interne instruksjer eller arbeidsavtaler vil som regel ikke spille noen stor rolle i forhold til § 276c. Derimot vil åpenhetskriteriet som oftest være av sentral betydning. Dersom påvirkningsagenten har vært åpen ovenfor beslutningstakeren om at han eller hun opptrer på vegne av en oppdragsgiver, ligner forholdet på regulær lobbyvirksomhet som det ikke har vært meninga å kriminalisere. Hvis agenten derimot ikke har opplyst om at han eller hun opptrer på vegne av en annen, og agenten heller ikke har noen grunn til å tro at beslutningstakeren er klar over dette, er hovedregelen at forholdet må anses som utilbørlig, jf. Ot.prp. nr. 78 s. 60. Det kan ikke fritas for straff at påvirkningsagenten selv er enig i det synet han eller hun argumenterer for ovenfor beslutningstakeren så lenge agenten har mottatt en utilbørlig fordel fra en tredjeperson for å påvirke beslutningstakeren.

At påvirkningsagenten opplyser beslutningstakeren om at han eller hun opptrer på vegne av en annen vil altså som regel medføre at forholdet ikke er utilbørlig. I følge

---

⁷¹ Jf. Ot.prp. nr. 78, s. 59.

forarbeidene kan det imidlertid ikke kreves at agenten opplyser hvem som er oppdragsgiveren eller hvor stort vederlaget for ytelsen er. Det å ikke oppgi slike opplysninger er ikke tilstrekkelig til å reagere med straff. Hvis agenten derimot bevisst oppgir uriktige eller misvisende opplysninger om hvem som er oppdragsgiver eller størrelsen på vederlaget, er forholdet som oftest utilbørlig.⁷²

For øvrig vil de momentene som er nevnt i forhold til § 276a også spille inn i utilbørlighetsvurderinga i § 276c. Verdien av fordelene vil være av sentral betydning. I likhet med § 276a vil partenes stilling også ha betydning i forhold til bestemmelsen om påvirkningshandel. Men i forhold til § 276c vil det være beslutningstakerens stilling som vil ha størst interesse, ikke mottakeren eller giveren av fordelene. Dette medfører at den nærmeste kretsen rundt personer i stillinger som det er spesielt viktig å beskytte mot utilbørlig påvirkning, vil være underlagt en strengere norm enn andre.⁷³

Det finnes en sak fra påtalepraksis i relasjon til § 276c. Det er den såkalte Horton-saken hvor ØKOKRIM utferdiget forelegg til både direktøren for Statoils internasjonale avdeling og til selskapet. Forholdet her var at Statoil inngikk en avtale med et britisk selskap, Horton Investments Ltd. Avtalen gikk ut på at Horton skulle utføre forskjellige konsulenttjenester i forbindelse med Statoils engasjement i Iran. Vederlaget for disse tjenestene var 15.200.000 USD som skulle betales over en periode på 11 år.

Avtalen var inngått før de nye korrupsjonsbestemmelsene trådte i kraft. ØKOKRIM anså imidlertid at avtalen var i strid med § 276c og derfor straffbar fra vedtagelsen av denne bestemmelsen, 4. juli 2003. Etter denne datoen forelå det en plikt for Statoil til å bringe avtalen til opphør. Avtalen ble imidlertid ikke terminert før 10. september 2003 etter at forholdet var blitt avslørt i media.

I en rapport utarbeidet til Statoils styre om Horton-avtalen av advokat Erik Keiserud (Keiserud-rapporten) konkluderes det med at strl. § 276c ikke er anvendelig på forholdet. Begrunnelsen for dette er at Statoil ikke ga eller tilbød Horton Investments

---

⁷² Jf. Ot.prp. nr. 78 s. 60.

⁷³ I.c.

Ltd. noen fordel etter 4. juli 2003, se Keiserud-rapporten s. 50. Videre anføres det på s. 51 at det synes uklart hvilke motiver ulike personer i Statoil hadde for å inngå avtalen. Dette har betydning for om de subjektive vilkårene for straff foreligger. I følge rapporten kan det heller ikke utelukkes at avtalen var inngått for at Statoil skulle få ordinær konsulentbistand og at konsulenten skulle drive lobbyvirksomhet innenfor det som må anses som tilbørlig. Hva som er ”riktig pris” for slik bistand er i følge Keiserud vanskelig å vurdere, jf. rapporten s. 52. Siden det foreligger rimelig tvil på flere punkter mener Keiserud at det ikke er grunnlag for straff etter § 276c.

ØKOKRIM vurderte avtalen slik at den i realiteten tilbød Mehdi Hashemi og/eller andre utilbørlige fordeler for å påvirke personer som var eller ville bli involvert i beslutningsprosesser av betydning for Statoils kommersielle virksomheter i Iran. Blant beslutningene var tjenestehandlinger angående tildeling av kontrakter i olje- og gasssektoren.

Det er ikke grunnlag for å fastslå at det skjedde noen form for påvirkning av beslutningsprosesser på iransk side. Men det er ikke et krav etter § 276c at påvirkning faktisk har funnet sted. Det er tilstrekkelig at påvirkningsagenten har mottatt en utilbørlig fordel. I utilbørlighetsvurderinga la ØKOKRIM bl.a. vekt på vederlagets størrelse og at realitetene bak avtalen var fordekt.⁷⁴ For eksempel var den formelle avtaleparten ukjent for Statoil. Dessuten forelå det flere brudd mot Statoils interne etiske regelverk.⁷⁵

Direktøren for Statoils internasjonale avdeling ble ilagt et forelegg på 200.000 kroner, mens selskapet ble ilagt et forelegg på 20 millioner kroner. Begge foreleggene ble vedtatt uten at partene erkjente straffskyld.

---

⁷⁴ Jf. forelegget utferdiget av ØKOKRIM til Statoil ASA.

⁷⁵ Jf. Keiserud-rapporten s. 1.

7 Avslutning

Selv om vi har fått nye bestemmelser mot korrupsjon, har det ikke vært meninga å gjøre endringer i rettstilstanden. Tanken har vært å lage et regleverk mot korrupsjon som er mer oversiktlig og lettere å anvende i praksis.

Innholdet i den rettslige standarden ”utilbørlig fordel” er ikke avklart. Framtidig domstolspraksis vil bidra til å trekke opp grensene for begrepet. Det som foreløpig kan sies, er at grensa mellom straffrie og straffbare ytelser ikke trekkes ved en innskrenkende fortolking av fordelsbegrepet, men ved å avgjøre om fordelene er utilbørlig eller ikke.⁷⁶ Når det gjelder hva som er å anse som utilbørlig, kan det ikke oppstilles noen klare grenser. Dette er et spørsmål som må avgjøres på bakgrunn av en konkret helhetsvurdering.

Det er grunn til å tro at det i framtida vil bli en økning i antall domfellelser for korrupsjon. Dette skyldes flere faktorer. For det første har lovendringa medført at området for hva som regnes som straffbar korrupsjon er utvidet. Lovendringa har bl.a. medført at visse tilfeller av påvirkningshandel har blitt ulovlig. Det fantes ingen hjemmel mot slike handlinger tidligere. Dessuten er det ikke lenger noe krav om at mottakeren må forsømme en annens interesser for å dømmes for korrupsjon slik det er krav om i strl. § 275.

For det andre har lovendringa medført at vi har fått regler som er retts teknisk enklere å praktisere på korrupsjonshandlinger. Før lovendringa var det enkelte straffverdige handlinger som ikke kunne straffes fordi bestemmelsenes ordlyd ikke dekket disse handlingene. For eksempel kunne verken yteren eller mottakeren dømmes etter § 275

---

⁷⁶ Dette synspunktet er også lagt til grunn i Ot.prp. nr. 78, s. 34.

dersom det ikke kunne utelukkes at mottakeren trodde at disposisjonen var til fordel også for arbeids- eller oppdragsgiveren.⁷⁷

Det har kommet innvendinger mot de nye korrupsjonsbestemmelsenes språklige utforming. Noen av høringsinstansene⁷⁸ var kritiske til bruken av den rettslige standarden ”utilbørlig fordel”. De mente begrepet var for uklart til å angi hvilke fordeler som rammes av loven og hvilke som faller utenfor. I forhold til de kravene legalitetsprinsippet oppstiller med hensyn til klarhet, mente disse instansene at lovforslaget ikke gir en tydelig nok anvisning på hvilke handlinger det er ment og kriminalisere. Også Thrap-Meyer er kritisk til den utformingen loven har fått. Han mener loven er for vag og at det kan stilles spørsmål om lovskravet i Grunnloven § 96 er oppfylt.⁷⁹

Dette til tross, straffeloven gir i dag klarere signaler om hva som er straffbar korrupsjon enn det den gjorde før lovendringa. De nye korrupsjonsbestemmelsene må derfor sies å være et skritt i riktig retning både når det gjelder å ha et effektivt regelverk mot korrupsjon og når det gjelder å sende klare signaler om hva som regnes som korrupsjon.

De fleste sakene som omhandler korrupsjon her til lands har vært saker av et visst omfang og alvorlig karakter. Norske domstoler har i liten grad behandlet saker hvor utilbørlighetsvurderinga har kommet på spissen. Slike grensetilfeller har i større grad blitt behandlet av domstolene i Sverige.

Det kan stilles spørsmål om det er nødvendig å bry påtalemyndigheten og domstolene med disse grensetilfellene. Er det så farlig om en innkjøpssjef mottar en sydentur for seg og familien av en leverandør? Er det nødvendig å reagere med straff i slike tilfeller? Svaret på disse spørsmålene er åpenbart ja. Selvfølgelig er det nødvendig å ta tak i også disse tilfellene. Følgene av korrupsjon er alvorlige. Korrupsjon medfører at de vanlige spillereglene som gjelder i samfunnet blir satt ut av funksjon. Maktbalansen forrykkes.

---

⁷⁷ Jf. Ot.prp. nr. 78, s. 33.

⁷⁸ Hordaland statsadvokatembeter og NHO, se Ot.prp. nr. 78, s. 29-31.

⁷⁹ Foredrag holdt under European Law Students' Association's korrupsjonsseminar i Oslo 1.10.04.

Regelverket som er vedtatt av en demokratisk valgt lovgivningsmyndighet mister betydning, det er andre mekanismer styrer fordelinga av goder og byrder. Markedet styres ikke av produsentenes tilbud og forbrukernes etterspørsel, men av hvem som har midler nok til bestikke de rette personene. Dette er virkninger som også inntreffer der hvor en lokal politiker mottar en "smøretur" til syden eller en innkjøpssjef i en mindre bedrift mottar et gavekort fra en leverandør. Beslutningstakeren treffer sine beslutninger på grunnlag av andre kriterier enn de som skal ligge til grunn for avgjørelsen. Derfor er det viktig å sette fokus også på de mindre omfattende tilfellene av korrupsjon. Disse tilfellene er også skadelige for samfunnet. I samfunn hvor korrupsjon er utbredt er virkningene åpenbare og alvorlige. Fattigdomsproblemer, store sosiale ulikheter og en offentlig administrasjon som ikke makter å gjennomføre det gjeldende regelverket er karakteristisk for disse landene. Derfor er det også viktig å unngå at korrupsjon får slå rot og vokse.

8 Litteraturliste

Bøker

Andenæs, Johs. Alminnelig strafferett. 4. utg. Universitetsforlaget. Oslo. 1997.

Bjørnaraa, Torgeir. Norsk tjenestemannsrett. Bjørnaraa, Torgeir, Gaard, Espen og Selmer, Annette. Tano Aschehoug. Oslo 2000

Bratholm, Anders. Straffelovkommentaren. Anden del. Forbrytelser. Bratholm, Anders og Matningsdal, Magnus (red.). Universitetsforlaget. Oslo. 1995

Bratholm, Anders. Straffelovkommentaren. Tredje del. Forseelser. Bratholm, Anders og Matningsdal, Magnus (red.). Universitetsforlaget. Oslo. 1998.

Cars, Thorsten. Mutbrott, bestickning ock korruptiv marknadsføring. 2. opplag. Norstedts Juridik AB. Stockholm. 2001.

Eckhoff, Torstein. Rettskildelære. 5.utg. v/ Jan E. Helgesen. Universitetsforlaget. Oslo. 2001.

Kjerschow, Peder. Straffeloven med kommentarer og tillegg. Aschehoug. Oslo. 1930.

Skeie, Jon. Den norske strafferett. Annet bind. Den spesielle del. 2. utg. Olaf Norlis Forlag. Oslo. 1946.

Slettan, Svein. Forbrytelse og straff. 2. opplag. Slettan, Svein og Øie, Toril Marie. Tano Aschehoug. Oslo 1997.

Stordrange, Bjørn. Forbrytelser mot vårt økonomiske system. Juristforbundets Forlag. Oslo 1995.

Thrap-Meyer, Robin. Korrupsjon og straffelov. Universitetsforlaget. Oslo 2001.

Forarbeider

Motiver II: Udkast til borerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Motiver udarbeidet av den ved kgl. Resolution af 14de November 1885 nedsatte Kommission. II Motiver. Kristiania 1896.

NOU 1991:11 Gransking av Oslo kommune- Rapport nr. 2

NOU 2002:22 En alminnelig straffebestemmelse mot korrupsjon

Ot.prp. nr. 44 1976-77 Om lov om statens tjenestemenn

Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon)

Innstilling fra Konkurranselovkomiteén (1966)

Inst.O. nr. 105 2002-2003 Korrupsjonsbestemmelsene

Lovregister

1814 Kongeriget Norges Grundlov (Grunnloven)

1902 Alminnelig borgerlig straffelov (straffeloven) 22. mai 1902 nr. 10

1972 Lov om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (markedsføringsloven)
16. juni 1972 nr. 47

1983 Lov om statens tjenestemenn (tjenestemannsloven) 4. mars 1983 nr. 3

Konvensjoner

Council of Europe: Civil Law Convention on Corruption, 4.november 1999

Council of Europe: Criminal Law Convention on Corruption, 29. januar 1999
(Europarådskonvensjonen om korrupsjon) samt dennes “explanatory report”

OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, 21. desember 1997 (OECD-konvensjonen om korrupsjon) samt dennes “explanatory report”.

Domsregister

Rettstidende (Rt.)

Rt. 1945 s. 241

Rt. 1952 s. 205

Rt. 1962 s. 961

Rt. 1979 s. 1492

Rt. 1979 s. 1613 OBOS-saken

Rt. 1984 s. 904

Rt. 1986 s. 626

Rt. 1993 s. 559

Rt. 1993 s. 727

Rt. 1993 s. 927 Oslokorruptjonssaken

Rt. 1994 s. 1555

Rt. 1995 s. 1536

Rt. 1995 s. 1872

Rt. 1996 s. 1111

Rt. 1997 s. 1637

Rt. 2001 s. 227

Rt. 2004 s. 357

Upubliserte avgjørelser

LA-1996-01529 (lovdata online) Agder lagmannsrett 1998-01-07

LB-2002-01322 (lovdata online) Borgarting lagmannsrett 2003-01-24

Svensk rettspraksis

Hovrätten för Övre Norrland sak nr. B 39-02/2003 Elgjaktsaken

Östersund TR, rotel 1, avd. 1, sak nr. B 1784-98/2001

Svea hovrätt, sak nr. B 1212/79

Umeå Tingrätt, sak nr. B 929-02/2002

Dansk rettspraksis:

U 1985.270 Ø

Artikler og rapporter

Aarbakke, Magnus. Kutymen som rettskilde. Tidsskrift for rettsvitenskap. 1965. s. 432.

Keiserud, Erik. Rapport til Statoils styre om Horton-avtalen. Advokatfirmaet Hjort DA. 2004.

Påtalepraksis

Horton-saken Forelegg utferdiget av ØKOKRIM

Interne regelverk og retningslinjer

Egenhandelsregelverk, taushetserklæring og etiske retningslinjer for DnBNOR
Kapitalforvaltning ASA

Etikk i Statoil

Undersøkelser

PriceWaterhouseCoopers 1998 "Korrupsjon i Norge".

Elektroniske dokumenter

www.okokrim.no